

1178/1764-1765 Yılına Ait

**Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defterlerine Göre
Şehzade Selim/III. Selim İçin Hazırlanan Giysilerle Bazı Eşyalar***

Meral Bayrak (Ferlibaş)¹ Ayşe Bayram²

Öz

Enderun Hazinesi'nin bir alt birimi olan Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi padişahın özel hazinesidir. Padişaha ait gelirlerin toplandığı ve yine padişah tarafından yapılan harcamaların karşılandığı bu hazinenin gelirleriyle giderleri her aya mahsus olmak üzere defterlere kaydedilmiştir. Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defterleri denilen bu defterlerden III. Mustafa dönemine ait olan 1178/1764-1765 yılı kayıtları tarafımızdan hazırlanan makale için kaynak olmuştur. III. Mustafa'nın tahtta bulunduğu yedi ve sekizinci yıla tekabül eden bu defterler oldukça kıymetli olup içinde saraydaki gündelik hayata dair çeşitli bilgileri barındırmaktadır. Bu veriler arasında 1178 yılının başında yani 1 Temmuz 1764 tarihinde iki buçuk yaşında olan III. Selim için yıl boyunca hazırlanan giysilerle bazı eşyalar ve bunlar için yapılan harcamalar dikkat çektiğinden üzerinde çalışılmasının uygun olacağı düşünülmüş ve makaleye konu edilmiştir. Böylece yaklaşık olarak kırk yıl aradan sonra hanedanın dünyaya gelen tek erkek çocuğu olan dolayısıyla beklenen ve önemsenen Şehzade Selim'e henüz bebeklikten çıktığı dönemde hazırlananlar tespit edilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Çoğu giyecek olan bu eşyaların bütün özellikleri hakkında bilgi verilmiş, erken çocukluk dönemindeki bir şehzadenin giyimine ve eşyalarına gösterilen özen aktarılmaya gayret edilmiştir. Bu şekilde bahsedilen yıl içerisinde şehzade için hazırlanan giysilerin türlerinin, sayılarının, kullanılan kumaşlarla kürklerin çeşitlerinin, aralarında değerli taşların da bulunduğu süsleme unsurlarının ve diğer eşyalarıyla ilgili ayrıntıların bilinmesi hedeflenmiştir. Osmanlı padişahları arasında reformlarıyla anılacak olan III. Selim'in ilk çocukluğuna ait kıyafetleriyle eşyalarının ilgi uyandıracığı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Şehzade Selim, III. Selim, Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defterleri, III. Mustafa

* Bu çalışma "H.1178/M.1764-1765 Yılına Ait Olan Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defterlerinin Değerlendirilmesi" isimli yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmıştır.

¹ Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, mbayrak@ogu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6368-740X.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Eskişehir/TÜRKİYE, bayraam.aysee96@gmail.com, ORCID: 0009-0000-2930-8058.

**Clothes and Some Belongings Prepared for
Prince Selim/Selim III According to the Ceyb-i Hümâyûn and Harc-ı Hassa Defters
(Notebooks) of the Year 1178/1764-1765**

Abstract

Ceyb-i Hümâyûn Treasure, a sub-unit of the Enderun treasury, was the private treasury of the sultan. There venues and expenses of this treasury, where the gains of the sultan were collected, and the expenditures made by the sultan were met, were recorded in the notebooks (defters) for each month. Among these notebooks (defters) called Ceyb-i Hümâyûn and Harc-ı Hassa Defters, the records of 1178/1764-1765 belonging to the period of Mustafa III were the source for the text prepared by us. These notebooks (defters), which correspond to the seven than eighth years of the sultanate of Mustafa III, are precious and contain various information about the daily life in the palace. Among these data, since the clothes prepared for Selim III, who was two and a half years old at the beginning of 1178, that is, on July 1, 1764, and the expenditures made for them during the year attracted attention, it is thought that it will be appropriate to work on them and were the subject of the paper. Thus, it has been tried to identify and explain what was prepared when he was just out of infancy for Prince Selim, who was the only boy born to the dynasty after about forty years, and there fore expected and cared for. Information is given about all the features of these items, most of which are to be worn, and an tried to convey the care given to the clothing and belongings of a prince in his early childhood. In this way, it is aimed to know the types and numbers of the clothes prepared for the prince during the mentioned year, the types of fabrics and fursused, the decoration elements, including precious stones, and the details of other belongings. It is thought that the clothes and belongings of early childhood of Selim III, who will be remembered for her reforms among the Ottoman sultans, will arouse interest.

Keywords: Prince Selim, Selim III, Ceyb-i Hümâyûn and Harc-ı Hassa Defters (Notebooks), Mustafa III

Giriş

Harem-i Hümâyûn Hazinesi olarak da bilinen Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi, padişaha ait gelirlerin toplandığı ve bu gelirlerden harcamaların gerçekleştirildiği Enderun Hazinesi'nin³ bir alt birimidir. Hükümdarı ve hükümdara aidiyeti bildiren

³ İç Hazine ve Hazine-i Hâssa isimleriyle bilinen bu hazine, Osmanlı Devleti'nde XVIII. yüzyılın son çeyreğine kadar devletin esas hazinesi olarak anılan Divân-ı Hümâyûn Hazinesi, Maliye Hazinesi, Dış Hazine/Taşra Hazinesi veya Hazine-i Âmire de denilen Birûn Hazinesi ile kullanılmıştır. Fonksiyon itibarıyla para, kıymetli mücevher ve eşyaların muhafaza edildiği İç Hazine gerektiğinde ve ihtiyaç duyulduğunda Maliye Hazinesi'ne yardım eden bir çeşit yedek hazine özelliği taşımıştır. Has Oda, Bodrum, Çilhâne, Raht (Has Âhur), Hil'at ve Ceyb-i Hümâyûn hazinelerinden oluşan Enderun Hazinesi,

hümâyûn kelimesi ile ceyb (ceb) kelimesinin birleşiminden meydana gelen bu tabir padişahın cebi anlamına gelmektedir. Padişahın özel ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi, kaynaklarda değişik şekillerde geçmekte olup bir nevi padişahın şahsına ait hazine anlamına gelmektedir.⁴ Klasik dönemde padişahın tasarrufunda olan bu hazinenin idaresi sır kâtibi adı verilen görevliye verilmiş,⁵ Tanzimat Dönemi ile bu göreve hazine kethüdası⁶ getirilmiştir.

Padişahın şahsi ve hususi ihtiyaçlarını karşılamak için kurulan Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi'nin çeşitli gelir kalemleri mevcuttur. Bunların başında, Mısır irsaliyesi denilen ve Mısır eyaletinden gönderilen yıllık vergiler yer almaktadır. Mısır irsaliyesi önce dış hazineye gelir olarak girmiş, sonra iç hazineye aktarılarak muhasebenin gider kısmına kaydedilmiştir. XVII. yüzyılın sonlarından itibaren de Mısır valileri tarafından irsaliyeden ayrı olarak Ceyb-i Hümâyûn harçlığı adı altında 5.000 altın sikke gönderilmeye başlanmıştır.⁷ Mısır'dan sağlanan gelirin yanında her ay Divân-ı Hümâyûn'dan verilen 50.000 kamil akçe, padişah haslarıyla malikane gelirleri, Haremeyn evkafı gelir fazlası, İstanbul ve Edirne bostancıbaşılarının has bahçelerin ürünlerinden elde ettikleri hasılat, darphane faizleri, muhallefat ve müsadere gelirleri, Eflak, Boğdan voyvodalıklarının vergileri, Selanik ile Karaferye

hazinedarbaşı adı verilen görevli tarafından idare edilmiştir (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", *Belleten*, C.XLII/165, (1978), s.73-83; Cengiz Orhonlu, "Hazine", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, C.17, İstanbul 1998, s.130; Arzu Tozduman Terzi, "Osmanlı Hazinesi", *Türkler*, ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 893-894).

⁴ Ceyb-i Hümâyûn Akçesi, Cep Akçesi, Ceyb-i Hümâyûn Harçlığı, Aylık-ı Ceyb-i Hümâyûn ve Ceyb-i Hümâyûn Dairesi gibi değişik şekillerde ifade edilerek padişahın şahsi kesesi kastedilmiştir (Halil Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", *TDVİA*, C.7, İstanbul 1993, s.465; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s.265-266).

⁵ İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s.79; H. Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s.467.

⁶ Hazinedarbaşının yardımcısı olan hazine kethüdası, hazine işlemlerini yürütmek, kayıtlarını tutmak ve padişaha arz etmekle görevlidir (İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s.73-75, 82; C. Orhonlu, *a.g.m.*, s.130). Bu göreve Enderun kanun ve kurallarını iyi bilen padişahın en yakınında hizmet etme hakkı kazanmış Has Odalı eski ağalardan atama yapılmıştır. Enderun'un en önemli koğuşlarından biri olan Hazine Koğuşu'nun zabitliğini de üstlenen hazine kethüdalarının görev ve sorumlulukları hakkında detaylı bilgi için bkz. Tayyâr-Zâde Atâ, *Osmanlı Saray Tarihi-Târih-i Enderûn*, haz. Mehmet Arslan, C.1, Kitabevi Yayını, İstanbul 2010, s.273-275, 299-301; Sevgi Ağca Diker, *Has Oda ve Teşkilatı*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2019, s.81, 302-306; Sevgi Ağca Diker, *Osmanlı Saray Teşkilatında Has Oda*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2021, s.330-335.

⁷ H. Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s.466.

taraflarından gelen hamam takımları hazinenin diğer önemli gelir kaynakları arasında yer almıştır.⁸

Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi'nin giderleri arasında ise her yıl Mekke ve Medine'ye surre adında gönderilen paralarla türlü hediyeler, yabancı hükümdarlara takdim edilen armağanlar, çeşitli vesilelerle verilen ihsan, sadaka ve bahşişler, harem aylıkları, fitreler, dinî" günlerle bayramlarda yapılan harcamalar bulunmaktadır.⁹ Bu harcama kalemlerinin dışında devlet hazinesinin sıkıntılı zamanlarında sefer masrafları için Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi'ne müracaat edilmiş ve ihtiyaç duyulan meblağ buradan karşılanmıştır.¹⁰

Klasik dönemde sadece padişahın cep harçlığı konumunda olan Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi'ni belirli bir sisteme bağlama arayışları çerçevesinde bir takım yeni uygulamalara girişilmiştir.¹¹ Öncelikle XVIII. yüzyılda bu hazineye ait gelirler Darphâne-i Âmire tarafından idare edilmeye başlanmış, ancak Tanzimat'ın ilanından sonra Osmanlı maliye sisteminde yapılan değişiklikler nedeniyle merkeziyetçi bir yönetim anlayışı benimsendiği, tek hazine ve tek bütçe sistemine geçildiği için mevcut hazineler birleştirilmiştir. Maliye Hazinesi denilen yeni oluşturulan bu hazineye birkaç istisna dışında padişahın şahsına ait olan tüm gelirler de aktarılmıştır.¹² Buna karşılık padişahın ve sarayın ihtiyaçlarının karşılanması için 1840 yılından itibaren her ay tahsîsât-ı seniyye adı altında 12.500 kese akçe maaş ödenmesi kararlaştırılmıştır. Böylece sadece padişahın şahsi ve hususi ihtiyaçlarının karşılandığı hazine durumundaki Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi, işlevinde yapılan değişikliklerle beraber padişaha ait tüm gelirlerin toplandığı ve padişah tarafından yapılacak masraflarla saraya ait bütün harcamaların karşılandığı iç hazine vasfını yüklenmiştir. Daha sonra

⁸ İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.m.*, s.79-82; Mübahat Kütükoğlu, "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, C.1, IRCICA Yayınları, İstanbul 1994, s.525; Arzu T. Terzi, *Hazine-i Hassa Nezareti*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000, s.3; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.77-78.

⁹ M. Kütükoğlu, *a.g.m.*, s.525; A. T. Terzi, *a.g.e.*, s.3.

¹⁰ Örneğin; İ. Süleyman Zigetvar seferinin masraflarının bir kısmını Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi'nden temin etmiştir (H. Sahillioğlu, "Ceyb-i Hümâyûn", s.467).

¹¹ Arzu (Tozduman) Terzi, "Hazine-i Hâssa", *TDVİA*, C.17, İstanbul 1998, s.137.

¹² Havass-ı celîle, mukâtaât ve emlâk-ı hümâyûndan Ayazağa, Kandilli, Yapağıcı, Bahşayış ve İzzeddin çiftlikleri dışındaki -ki bunlardan da halka ait çiftlikler gibi gerekli vergilerin alınması şartıyla- bütün emlak, çiftliklerle maden-i hümâyûn hasılatı ve sair bazı varidatın idareleri Maliye Hazinesi'ne devredilmiştir. Ayrıca Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi'nin en önemli gelir kalemlerinden biri olan Mısır irsaliyesi adı ile gönderilen vergiler de Maliye Hazinesi'nin gelirleri arasına alınmıştır (A. (Tozduman) Terzi, "Hazine-i Hâssa", s.137; A. T. Terzi, *a.g.e.*, s.18).

1847 yılında Abdülmecid tarafından adı değiştirilerek hükümdarın hazinesi veya özel hazine anlamlarına gelen Hazîne-i Hâssa denilmiştir.¹³

Kısaca hakkında bilgi verilen Ceyb-i Hümâyûn Hazinesi'nin gelirleriyle giderleri yıllık olarak defterlere kaydedilmiştir. En yalın hali ile padişaha ait gelirleri ve onun tarafından yapılan harcamaları içeren Ceyb-i Hümâyûn ve Harc-ı Hassa Defterleri adıyla anılan bu defterler her aya mahsus olarak hazırlanmıştır. Bunlardan Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde yer alan 1178/1764-1765 yılına ait olan on iki tanesi¹⁴ Ayşe Bayram tarafından Prof. Dr. Meral Bayrak (Ferlibaş) danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmak üzere incelenmiş ve sözü edilen defterlerde rastlanan, -o dönemde iki buçuk yaşında olup üç buçuk yaşına kadar olan süreçte yani ilk çocukluk döneminde bulunan- III. Selim için yapılan harcamalar da bu makaleye konu edilmiştir. Özellikle padişahın ve yakın çevresinin gündelik hayatına ayrıca saraydaki yaşama dair bilgiler sunan bu mali kayıtların nesih hattı ile yazıldığı, oldukça özenli tutulduğu görülmüştür. Osmanlı mali ve sosyal tarihine de ışık tutan bu defterlerin çoğu -tarafımızdan değerlendirilenlerin boyutları hakkında herhangi bir bilgi edinilemese de- 15 cm.x41,5 cm. ebadında olup varak usulüne göre numaralandırılmıştır. Her sayfası ortalama otuzar satır olan defterlerin -ait olduğu ay ve yıl yazılmış olan kapak sayfalarıyla boş sayfaları hesaba katılmadığında- tamamı yüz otuz iki sayfadan oluşmuştur. İstisnasız bütün defterlerin başında "*irâd ve masraf kaydolan*" ibaresi yer almış, sonrasında defterin ait olduğu sene ve ay belirtilmiştir. Ardından hazineye kaynak sağlayan gelirlerin nerelerden geldikleri ve miktarları kaydedilmiş, daha sonra "*mâh-ı merkûmda vâki' ceyb-i hümâyûn/harc-ı hâssa-i hümâyûn ve ba'zı kullarına ihsân buyurulan*" ibaresine yer verilerek harcamaların nerelere veya kimlere, ne için ve ne miktarda yapıldığı ayrıntılı olarak ifade edilmiştir.

1178/1764-1765 yılına ait bu veriler arasında, o dönemde henüz iki buçuk-üç buçuk yaş aralığında olan Şehzade Selim için alınan veya harem ile mabeynden ayrıca

¹³ Arzu Terzi, "Hazîne-i Hâssa Defterleri (Mahiyetleri-Tasnifleri Hakkında Tespitler)", *I. Millî Arşiv Şûrası (Tebliğler-Tartışmalar)*, yay. haz. Râhim Erişti, Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik, Yusuf Yay, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1998, s.705-706. Bahsedilen kurumun kuruluşu, teşkilatı ve nezarete bağlı birimler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. A. T. Terzi, *a.g.e.*, s.21-80.

¹⁴ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA, d.)*, nr.2409/1; nr.2409/2; nr.2409/3; nr.2409/4; nr.2409/5; nr.2409/6; nr.2409/7; nr.2409/8; nr.2409/9; nr.2409/10; nr.2409/11; nr.2409/12.

III. Mustafa'nın kendi hazinesinden temin edilen kumaşlar, kürkler, hazırlanan giyecekler, odasının tefrişatında kullanılan ve bizzat kullanması maksadıyla yaptırılarak şehzadeye tahsis edilen bazı eşyalar ile bunlarla ilgili yapılan çeşitli masraflar dikkatimizi çektiği için üzerinde çalışmaya karar verilmiş, bu makalenin de konusu haline getirilmiştir. Aşağıda önce kısaca III. Selim'in çocukluğuna değinilmiş, sonra elde edilen bulgular üzerinden şehzade için tüm hazırlananlar hakkında bilgi vermeye gayret edilmiştir.

I. Şehzade Selim'in Çocukluğu Hakkında Kısa Bilgi

III. Mustafa ve Mihrişah Sultan'ın çocukları olan Şehzade Selim, 27 Cemâziyelevvel 1175/24 Aralık 1761 tarihinde Perşembe sabahı kuşluk vaktinde İstanbul'da dünyaya gelmiştir. III. Ahmed'den sonra tahta geçen I. Mahmud ve kardeşi III. Osman'ın çocuklarının olmaması nedeniyle hanedanı yok olma durumuna getiren halefsizlik sorunu Selim'in doğumu¹⁵ ile sona ermiştir.¹⁶ Şehzadenin ebeliğini Şeyhülislam Zekeriya Efendi'nin kızı Rukiye Hatun, doğumdan sonraki süreçte dayeliğini de Küçük Hüseyin Paşa'nın annesi yapmıştır.¹⁷

Yaklaşık kırk yıl aradan sonra hanedanın dünyaya gelen tek erkek çocuğu olması nedeniyle Şehzade Selim'in doğumu yedi gün yedi gece süren şenliklerle

¹⁵ Şehzade veya sultanların doğumu sadrazama bir hatt-ı hümâyûn ile bildirilir, bu hatt-ı hümâyûnu doğan çocuk şehzade ise dârüssaâde ağası, sultan ise yüksek rütbeli bir saray ağası getirirdi. Şehzade veya sultanların doğumları teşrifat kuralları gereği İstanbul'da bazen de imparatorluğun çeşitli şehirlerinde top atışı ile halka ilan edilirdi. Dünyaya gelen çocuk sultan ise üç gün boyunca üç pare, şehzade ise yedi gün, yedi pare top atışı ile doğum kutlanırdı. Velâdet-i Hümâyûn olarak isimlendirilen şehzade veya sultanların doğumları nedeniyle yapılan merasimler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.107-108, 167-171; Dündar Alikılıç, *Osmanlı'da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi*, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2004, s.167-173; Muammer Yılmaz, *Osmanlı'da Töre, Tören ve Alaylar*, Elit Kültür, İstanbul 2010, s.159-164; Merve Çakır, "Osmanlı Hânedanında Doğum: Velâdet-i Hümâyûn", *Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu Padişahın Evi Harem, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, İstanbul 2012, s.64-67.

¹⁶ Ahmet Cevat Eren, *Selim III.'ün Biyografisi*, Nurgök Matbaası, İstanbul 1964, s.5; Kemal Beydilli, "Selim III", *TDVİA*, C.36, İstanbul 2009, s.420; Kemal Beydilli, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s.33. Astrolojiye olan düşkünlüğü ile bilinen ve eşref saati belirlemeden hiçbir işe kalkışmayan III. Mustafa'nın, şehzadenin doğumunu da buna göre ayarladığından ve dünyaya kıran vaktinde gelmesini sağladığından bahsedilir. Bkz. K. Beydilli, "Selim III", s.421; K. Beydilli, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", s.35; Kemal Beydilli, "Mustafa III", *TDVİA*, C.31, Ankara 2020, s.282. Münecimler tarafından son derece seçkin sayılan yaklaşma vakti demek olan kıran vakti, Jüpiter ile Venüs yani Çoban Yıldızı'nın bir burçta toplandığı zamanı ifade etmektedir. Konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Hayrunnisa Alan, "Sâhipkiran", *TDVİA*, C.EK-2, Ankara 2019 (Gözden geçirilmiş 3. basım), s.443-444.

¹⁷ Küçük Hüseyin Paşa ve kız kardeşi Gülhayır Hanım, Şehzade Selim'in süt kardeşleridir (Adil Şen, *Osmanlıda Dönüm Noktası (III. Selim Hayatı ve Islahatları)*, Fecr Yayınları, Ankara 2003, s.106).

kutlanmış, ayrıca üç gün süren derya şenlikleri yapılmıştır.¹⁸ III. Mustafa da oğlunun dünyaya gelişini merasim için gittiği çeşitli yerlerde altın ve para dağıtarak duyurmuştur.¹⁹ Şehzadenin doğumu üzerine Tokatlı Bekir Efendi tarih düşürmüş, Şaire Fitnat ise on dört beyitlik bir şiir yazmıştır.²⁰

Şehzade Selim'in dünyaya gelmesi üzerine Harem-i Hümayûn'a şal hırka, çeşitli entarilerle tülbent içlik ve takke gibi giyecekler verilmiş, ayrıca III. Mustafa'nın emriyle taşhaneleri sim yani gümüş olan yüz yetmiş altı elmasla murassa maşallah yaptırılıp gönderilmiştir.²¹ Doğumun altıncı günü olan 3 Cemâziyelâhır 1175/30 Aralık 1761 tarihinde ise beşik alayı düzenlenmiş, yakut, zümrüt ve firuze ile müzeyyen yaldızlı sim kaplama iki toplu olarak tanımlanan beşik, alay ve mehter eşliğinde hareme ulaştırılmıştır.²²

III. Mustafa'nın tek erkek çocuğu olan Şehzade Selim'in Hibetullah, Şah, Mihrimah, Mihrişah, Beyhan, Hatice ve Fatma olmak üzere yedi kız kardeşi vardır.²³ 1767 yılında Mehmed ismi verilen bir erkek kardeşi de dünyaya gelmiş fakat küçük yaşta vefat ettiği için Selim, hanedanın tek şehzadesi olma özelliğini korumuştur.²⁴

¹⁸ A. C. Eren, *a.g.e.*, s.5; A. Cevat Eren, "Selim III", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, C.10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s.441; A. Şen, *a.g.e.*, s.106; K. Beydilli, "Selim III", s.420; K. Beydilli, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", s.33; K. Beydilli, "Mustafa III", s.282.

¹⁹ Gülhane'de şahincibaşılara, çakırcibaşılara, zûama kullarına, Enderun cümdileri (binicileri) ile Eski Saray'daki paşa cümdilerine, Yalı Köşkü'nde olan çavuşlara, topçu ve tersane fişekçilerine, Soğuk Çeşme ve Sofa-i Hümayûn'da bulunanlara, külahlı kullarına, sofa bostancılara, taşra mehterlerine, solakbaşılara, kahveçibaşısına, silahdar ağaya, şehzadenin lalasına, ayrıca tarih arz edenlere ihşanda bulunmuştur (M. Çakır, *a.g.m.*, s.66). Ayrıca bkz. Yunus Irmak, *III. Mustafa Rûznâmesi (H.1171-1177/M.1757-1763)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1991, s.86-87; Cem Görür, *Sultan III. Mustafa: Ailesi, Günlük Hayatı, Dini ve İlmi İlgileri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Bilecik 2020, s.67-68.

²⁰ A. Şen, *a.g.e.*, s.106; Sefer Bor, *III. Selim Hayatı, Edebi Kişiliği, Şarkaları ve 18. Yüzyıl Müsıkisine Etkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2019, s.6.

²¹ C. Görür, *a.g.t.*, s.69.

²² Y. Irmak, *a.g.t.*, s.87; C. Görür, *a.g.t.*, s.69. Âdet olduğu üzere doğan çocuk için padişah, valide sultan ve sadrazam tarafından birer beşik hazırlanır, bu beşikler altın, yakut ve zümrüt gibi değerli madenlerle süslenerek düzenlenen merasimle hareme gönderilirdi. Beşik alayı denilen bu uygulama hakkında daha fazla bilgi için bkz. İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.169-170; D. Alikılıç, *a.g.e.*, s.173-177.

²³ Hibetullah Sultan 1759'da, Şah Sultan 1761'de, Mihrimah ve Mihrişah sultanlar 1762'de, Beyhan Sultan 1766'da, Hatice Sultan 1768'de, Fatma Sultan ise 1770 yılında dünyaya gelmiştir. Bu sultanlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Çağatay Uluçay, *Padişahların Kadınları ve Kızları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2012, s.151-158; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, Alfa Tarih, İstanbul 2015, s.466-483; C. Görür, *a.g.t.*, s.50-92. Beyhan Sultan için ayrıca bkz. Burçak Ersöz, *III. Mustafa'nın Kızı Beyhan Sultan ve Hayatı (1766-1824)*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2020. İncelenen defterlerin ait olduğu yılda yani 1178/1764-1765'te Selim'in sözü edilen kız kardeşlerinden sadece Şah ve Mihrişah sultanlar hayattadır.

²⁴ K. Beydilli, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", s.33.

III. Mustafa, Selim'in beş yaşını doldurmasına iki ay kala eğitimine başlanmasını istemiş, kendisi için İncili Köşkü'nde²⁵ yapılan Bed-i Besmele²⁶ töreninden kırk dört yıl sonra 20 Cemâziyelevvel 1180/24 Ekim 1766 tarihinde aynı yerde yaptırdığı tören ile oğlunun eğitim hayatını başlatmıştır.²⁷ Şehzade ilk dersini âdet olduğu üzere Şeyhülislam Dürrîzâde Mustafa Efendi'den almış, dört yıl gibi kısa bir süre zarfında Kur'an-ı Kerim'i ezberlemiştir.²⁸

Diğer şehzadeler gibi ilk eğitimi sarayda verilen Selim'e Kur'an-ı Kerim'i ezberletmenin yanında geleneksel din bilimleri de öğretilmiş,²⁹ dönemin seçkin ilim adamlarından bazıları saraya davet edilerek her bakımdan iyi bir eğitim alması sağlanmıştır. Ayrıca daha önceki şehzadelere uygulanmayan Fransızca öğreten, kapsamlı ve özgürlükçü bir eğitim veren yabancı hocalar tayin edilmiştir.³⁰ Genellikle şehzadelere okutulan Arapça, Farsça, Türkçe, felsefe, mantık, edebiyat, matematik, tarih, coğrafya ve astronomi gibi derslerin³¹ de kendisine verildiği zannedilmektedir. Özellikle şehzadelerin coğrafyayı öğrenmesi önemsendiğinden derslerde harita ve yerküre kullanılmış, bu araçlarla coğrafi bilgiler kazandırılmaya çalışılmıştır.³² Nitekim suluboya ile yapılmış bir resimde, III. Mustafa'nın Şehzade Selimle birlikte

²⁵ Sinan Paşa Köşkü olarak da anılan köşk hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Semavi Eyice, "İncili Köşk", *TDVİA*, C.22, İstanbul 2000, s.278-279.

²⁶ Osmanlı sarayında şehzade ve sultanlar beş ilâ altı yaşlarına geldiklerinde kendilerine bir hoca tayin edilerek eğitimlerine başlanırdı. Besmele ile başlamak anlamına gelen Bed-i Besmele, şehzadelerin eğitimlerine başladıkları gün yapılan dinî nitelikli bir tören idi. Törenden önce sadrazam tarafından şehzadeye eğitimi sırasında gerekli olan rahle, elifba, cüz kesesi gibi okul araç gereçleri hediye edilirdi. Tören genellikle sarayın etrafındaki köşklere birinde yapılır, tüm devlet erkânı da burada toplanırdı. İlk ders bizzat şeyhülislam tarafından şehzadeye elifba okutularak tamamlanırdı. Ardından şehzadenin muvaffak olması için dualar edilir, şehzadenin tahsili tayin edilen hocasına bırakılarak tören sonlandırılırdı (İ. H. Uzunçarşılı, *a.g.e.*, s.110; D. Alikılıç, *a.g.e.*, s.181-184; Hülya Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri*, Aygaz Yayınları, İstanbul 2008, s.174-176).

²⁷ A. C. Eren, *a.g.e.*, s.5; A. Şen, *a.g.e.*, s.107; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.175; C. Görür, *a.g.t.*, s.69. Şehzade Selim'e düzenlenen Bed-i Besmele töreni hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Talip Mert, "III. Selim'in İlk Besmelesi", *Musiki Mecmuası*, S.470: 20, s.60-62.

²⁸ H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.181; K. Beydilli, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", s.28.

²⁹ Stanford J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s.16.

³⁰ Stanford J. Shaw, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", *Türkler*, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C.XII, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2002, s.611.

³¹ H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.186.

³² H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.186-187.

saraydaki denize nazır odalardan birinde, sehpanın üzerinde duran bir yerküreye tasvir edilmesi bu bilgiyi doğrulamaktadır.³³

Aslında şehzadelere öğretilenler sadece dinî ve ilmî bilimlerle sınırlı kalmamış, ok atmak, ava gitmek, cirit oynamak, ata binmek gibi sporları, güzel yazı yazmak, ok ve yay yapmak gibi sanatları öğrenmeleri için de gayret edilmiştir.³⁴ Şehzade Selim'in bu faaliyetlerden ok, cirit, jimnastik, atış talimi ve nişancılık ile uğraştığı, edebiyata, tarihe meraklı olduğu, müzikle ilgilendiği, bazı enstrümanları çaldığı, beste yaptığı, hat sanatına ilgi duyduğu üstelik tüm bu alanlarda maharetli olduğu bilinmektedir.³⁵

³³ H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.58. Yazar bahsedilen eserin 59 ve 187. sayfalarında III. Mustafa ile Şehzade Selim'e ait resimde ortada duran eşyanın masa olduğunu ve üzerinde de yer kürenin yanında bir kitap bulunduğunu belirtmiştir. Ancak yukarıda ifade edildiği gibi bu eşya daha çok orta sehpaşını andırmakta üzerinde de yerküreye birlikte kitap değil ağzı açık küçük sandık şeklinde bir kutu bulunmaktadır. Nitekim sözü edilen resim 1 Eylül 1965 tarihli *Hayat Tarih Mecmuası*'nın kapağına konularak basılmış, derginin 49. sayfasında yer alan, kim tarafından yazıldığı kaydedilmeyen "İslâhatçı Bir Osmanlı Hükümdarı III. Sultan Mustafa", isimli kısa makalede resim hakkında bilgi verilerek baba ve oğulun sedirde oturdukları, büyük çekmece üzerinde altından yapılmış küre-i arz ile mücevher kakmalı yine altından üretilmiş bir mücevher kutusu bulunduğu, pencereden de boğaz manzarasının görüldüğü ifade edilmiştir ("İslâhatçı Bir Osmanlı Hükümdarı III. Sultan Mustafa", *Hayat Tarih Mecmuası*, C.2, S.8, (Eylül 1965), s.49). Bahsedilen bu suluboya resim ile Şehzade Selim'in on iki yaşındaki halini gösteren yağlıboya resmi Ek I ve Ek II'de verilmiştir.

³⁴ Uğur Kurtaran, "Osmanlı Devleti'nde Şehzadelik Kurumuna Yeni Bir Bakış: Şehzadelerin Doğumu, Yetiştirilmesi ve Tahta Çıkış Süreçleri Hakkında Bir Değerlendirme", *Turkish Studies*, C.9, S.4, (2014), s.762-763.

³⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C.V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.13; A. Şen, *a.g.e.*, s.109, 111; K. Beydilli, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", s.30. Ok sporunda en az 900 geze (547 m.) ok atanlar kabza alıp okçular siciline kaydedilmiştir ki III. Selim de kabza alanlardan biridir. Okçulukla uğraşan padişahların Okmeydanı'nda bulunan menzil taşları arasında III. Selim'e ait bir menzil taşı mevcuttur. Bu taşı padişahlığı döneminde 1792 yılında 1.012 gezle diktirmiştir (H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.197-198; M. Şinasi Acar, *Osmanlı'da Sportif Atıcılık Nişan Taşları*, Yem Yayın, İstanbul 2013, s.66, 125. 1.012 gezle açılan menzile diktirilen taşın görseli için bkz. M. Ş. Acar, *Osmanlı'da Sportif Atıcılık ...*, s.124. Aynalıkavak Semt Konağı bahçesi içinde bulunan bu taşın ölçüleri ile kitabe metni için ayrıca bkz. M. Ş. Acar, *Osmanlı'da Sportif Atıcılık ...*, s.125). Şinasi Acar-Z. Metin Ateş, "Gez Uzunluğu Ne Kadardı?", *Yapı*, S.330, (Mayıs 2009), s.60'da, III. Selim'in 1789 yılında okçuluğa, 1790'da tüfekle atıcılığa başladığı ifade edilerek ok ve tüfek atışlarındaki başarılarını gösteren, günümüze ulaşabilen pek çok nişan taşının bulunduğu belirtilmiştir. Okmeydanı dışında olan bu taşların bazılarının görselleri ile buldukları yerler, özellikleri ve kitabeleri hakkında bilgi için bkz. M. Ş. Acar, *Osmanlı'da Sportif Atıcılık ...*, s.182-193, 195. III. Selim'in nişancılıkla, müzikle ve hat sanatı ile ilgili yetenekleriyle faaliyetleri hakkında kısa bilgi için bkz. H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.181, 201. Ayrıca edebiyata ilgisi, müziğe olan kabiliyeti, bestelediği eserleri ve bulduğu makamlarla Klasik Türk Müziği'ne yaptığı katkı hakkında daha fazla bilgi için bkz. M. Fatih Salgar, *III. Selim Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001; Kâşif Yılmaz, *III. Selim (İlhâmi) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânın Tenkitli Metni*, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Edirne 2001; Nuri Özcan, "Selim III/Müsiki", *TDVİA*, C.36, İstanbul 2009, s.425-426; Ş. Şehvar Beşiroğlu, "Sultan III. Selim ve Besteleri", *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s.653-664; Kâşif Yılmaz, "III. Selim'in (İlhâmi) Divanı ve Edebî Yönü", *Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Hatıra Kitabı*, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul 2017, s.430-447; Nusret Gedik, *İlhâmi Sultan III. Selim*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2021; Ayşe Emsal Aksın Çevik, "III. Selim'in Sanatçı Kişiliği ve Beste Formundaki Eserlerinin Usul-Aruz İlişkisi Yönünden İncelenmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.45, (2021), s.197-209.

Taht için hazırlanan şehzadenin eğitim hayatına dair tüm detaylar bilinmemekle birlikte pek çok kaynakta iyi bir eğitim aldığı ve Osmanlı şehzadelerinin en eğitimlilerinden biri olduğu belirtilmiştir.³⁶ Babası tarafından devlet yönetimine de hazırlanmış olan şehzade binişlere ve teftişlere, ıslahat konusunda yapılan müzakerelere dahil edilmiştir.³⁷ Ayrıca divan toplantılarına katılması, yeni topçu ve piyade ocaklarının eğitimlerini izlemesi sağlanmıştır.³⁸ Bu durum on üç yaşına kadar devam etmiş, babasının vefatı üzerine Selim, amcası I. Abdülhamid'in tahta geçmesiyle birlikte on beş yıl gözetim altında tutulacağı kafes yaşamıyla tanışmıştır. Yirmi sekiz yaşında yirmi sekizinci Osmanlı padişahı olarak tahta çıkıncaya kadar sürecek olan bu dönemde eğitim alması engellenmemiş, şehzade de kendisini geliştirmek için gayret sarf etmiştir.³⁹

Bu çalışma Selim'in erken çocukluk dönemine ait eşyalarıyla ilgili olduğu için bu başlık altında sadece çocukluğu ve şehzadeliği hakkında kısa bilgi verilmekle yetinilmiş, padişahlık yılları ile siyasi hayatına makalenin hacmini artıracak düşünceyle değinilmemiştir. Asıl amaç 1 Muharrem-29 Zilhicce 1178/1 Temmuz 1764-19 Haziran 1765 dönemine ait ceyb-i hümâyûn defterlerindeki şehzade ile ilgili verileri saptamak ve değerlendirmek olduğundan her ay için ayrı hazırlanmış olan defterler incelenerek herhangi bir kaydın bulunmadığı 1-30 Muharrem 1178/1-30 Temmuz 1764 dönemi dışındaki diğer defterlerde yer alanlar tespit edilmiştir. Böylece şehzadenin giysilerinin türü, hangi kumaşlarla kürklerin kullanıldığı, ne sıklıkta giyecek hazırlandığı, süsleme unsurları, ayakkabı çeşitleri, diğer eşyalarıyla odası için alınanlar veya yaptırılanlar, ayrıca tüm bunlar için yapılan masraflar hakkında bilgi edinilmiştir. İşte bu verilere dayanarak yeni bebeklikten çıkmış bir şehzadenin sahip olduğu giysileriyle eşyaları tanıtılmaya gayret edilmiştir.

³⁶ Şehzade Selim'e beş yaşından itibaren iyi bir eğitim verildiğinden bahseden birkaç çalışma için bkz. A. C. Eren, *a.g.e.*, s.5; S. J. Shaw, *a.g.m.*, s.611; A. Şen, *a.g.e.*, s.108, 111; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.181; K. Beydilli, "Selim III", s.420.

³⁷ A. C. Eren, *a.g.e.*, s.6; A. Şen, *a.g.e.*, s.108-109; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.181; K. Beydilli, "Selim III", s.420; K. Beydilli, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", s.28.

³⁸ S. J. Shaw, *a.g.e.*, s.16-17.

³⁹ Şehzade Selim'in Şimşirlik'teki yaşamı hakkında bkz. A. C. Eren, *a.g.e.*, s.6-12; A. C. Eren, *a.g.m.*, s.441-442; S. J. Shaw, *a.g.m.*, s.611; A. Şen, *a.g.e.*, s.111-122; S. J. Shaw, *a.g.e.*, s.17-23; K. Beydilli, "Selim III", s.420-421; K. Beydilli, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", s.28-30.

II. Şehzade Selim'in Giysileri ve Başlıkları ile Bunların Özellikleri

Yukarıda belirtildiği gibi 1178/1764-1765 yılının ilk ayı hariç olmak üzere ikinci aydan itibaren Selim'e yıl boyunca çeşitli giysilerin hazırlandığı görülmüştür. Üst üste veya kat kat giyinme anlayışı nedeniyle giysilerin çeşitlilik arz ettiği gözlenmiştir. Alta çakşır/şalvar, üste içlik/gömlek, onun üzerine entari, en üste bir çeşit dış giysisi olan biniş, cübbe, ferâce, kaftan veya kürk denilen bir kıyafet ile başlık giyilen Osmanlı toplumunda⁴⁰ şehzadeye hazırlanan giysilerin de benzer olduğu tespit edilmiştir. Buna göre Selim için çakşır olarak adlandırılan şalvar, dize kadar olan kısa paçalı dizlik, içe giymek üzere içlik, entari, dış giysi olarak da kaftan, biniş, cübbe, ferâce, kerrâke, kaput ve çeşitli kürklerle kavuklar hazırlanmıştır.⁴¹

Aşağıdaki tabloda Selim için on bir ayda hazırlanan giysilerle başlıkların sayıları ve hazırlandıkları aylar sıralanmıştır.

Tablo I

**1 Safer-29 Zilhicce 1178/31 Temmuz 1764-19 Haziran 1765 Döneminde
Şehzade Selim İçin Hazırlanan Giysiler ve Başlıklar**

Giysin Türü ve Kavuklar	Adedi	Hazırlandığı Ay		Hazırlanan Giysin/Kavuğun On Bir Aydaki Toplam Sayısı
		Hicri	Miladi	
Çakşır ⁴²	15	1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764	44
	1	1-30 Cemâziyelevvel 1178	27 Ekim-25 Kasım 1764	
	1	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	
	8	1-29 Şab'an 1178	24 Ocak-21 Şubat 1765	
	5	1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765	
	14	1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	
Dizlik ⁴³	4	1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764	4
İçlik ⁴⁴	4	1-30 Cemâziyelevvel 1178	27 Ekim-25 Kasım 1764	9

⁴⁰ Emine Koca, "18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Erkek Modası", *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.7, (2009), s.64-65; Betül İpşirli Argıt, "Osmanlı İstanbul'unda Giyim Kuşam", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, ed. Arif Bilgin, C.IV (Toplum), İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s.231; Nuran Ocağoğlu, "Osmanlı Sarayı Kadın Giysileri ve Günümüz Giysi Tasarımına Bir Uyarılama", *Ulakbilge*, C.6, S.30, (2018), s.1538-1539.

⁴¹ 1178/1764-1765 yılının ikinci ayından sene sonuna kadar olan on bir aylık sürede Şehzade Selim için hazırlanan giysilerle eşyalar, Ceyb-i Hümâyûn defterlerine kaydedildiği şekliyle her aya mahsus olarak düzenlenen tablolarda gösterilmiştir. Bunlar için bkz. Ek III-Ek XIII.

⁴² BOA, *TSMA*, d., nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/5, vr.4a; nr.2409/6, vr.3a; nr.2409/8, vr.3b; nr.2409/9, vr.6b; nr.2409/11, vr.5a.

⁴³ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/2, vr.2b.

⁴⁴ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/5, vr.3b; nr.2409/9, vr.6b.

	5	1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765	
Entari ⁴⁵	1	1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764	47
	6	1-30 Rebi'ülevvel 1178	29 Ağustos-27 Eylül 1764	
	7	1-29 Rebi'ülâhır 1178	28 Eylül-26 Ekim 1764	
	4	1-30 Cemâziyelevvel 1178	27 Ekim-25 Kasım 1764	
	3	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	
	5	1-29 Şab'an 1178	24 Ocak-21 Şubat 1765	
	5	1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765	
	1	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	
	13	1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	
	2	1-29 Zilhicce 1178	22 Mayıs-19 Haziran 1765	
Kaftan ⁴⁶	1	1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764	49
	3	1-30 Rebi'ülevvel 1178	29 Ağustos-27 Eylül 1764	
	6	1-29 Rebi'ülâhır 1178	28 Eylül-26 Ekim 1764	
	4	1-30 Cemâziyelevvel 1178	27 Ekim-25 Kasım 1764	
	4	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	
	1	1-29 Şab'an 1178	24 Ocak-21 Şubat 1765	
	11	1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765	
	6	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	
	12	1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	
	1	1-29 Zilhicce 1178	22 Mayıs-19 Haziran 1765	
Sade beyaz ⁴⁷	7	1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	7
Hasse sade ⁴⁸	5	1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	5
Biniş ⁴⁹	1	1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764	13
	1	1-29 Rebi'ülâhır 1178	28 Eylül-26 Ekim 1764	
	1	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	
	10	1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	
	2	1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764	
	2	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	

⁴⁵ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/3, vr.3b; nr.2409/4, vr.5a, 5b; nr.2409/5, vr.3b; nr.2409/6, vr.3a, 7a; nr.2409/8, vr.3b, 4a; nr.2409/9, vr.3a, 6b, 7a; nr.2409/10, vr.5a; ; nr.2409/11, vr.4a, 4b, 5a; nr.2409/12, vr.5a.

⁴⁶ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/3, vr.3b; nr.2409/4, vr.5a, 5b; nr.2409/5, vr.3b; nr.2409/6, vr.3a, 7a; nr.2409/8, vr.4a; nr.2409/9, vr.3a, 4b, 7a; nr.2409/10, vr.3b, 4b, 5a; nr.2409/11, vr.2b, 4a, 5a; nr.2409/12, vr.4a.

⁴⁷ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/11, vr.4a.

⁴⁸ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/11, vr.5a.

⁴⁹ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/4, vr.5a; nr.2409/10, vr.4b; nr.2409/11, vr.2b, 5a.

Cübbe ⁵⁰	1	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	13
	8	1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	
Ferâce ⁵¹	2	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	2
Kerrâke ⁵²	1	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	3
	2	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	
Kaput ⁵³	1	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	1
Samur kürk ⁵⁴	1	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	8
	1	1-30 Receb 1178	25 Aralık 1764-23 Ocak 1765	
	1	1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765	
Samur serhaddi ⁵⁵	1	1-29 Rebi'ülâhır 1178	28 Eylül-26 Ekim 1764	
Samur kontuş kürk ⁵⁶	1			
Sırt samur cübbe ⁵⁷	1			
Samur nâfesi nîmten ⁵⁸	1	1-30 Receb 1178	25 Aralık 1764-23 Ocak 1765	
Samur kontuş kürk ⁵⁹	1	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	
Vaşak nâfesi serhaddi ⁶⁰	1	1-29 Şab'an 1178	24 Ocak-21 Şubat 1765	1
Kakum nîmten kürk ⁶¹	4	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	8
Kakum serhaddi ⁶²	3			
Kakum erkân kürk ⁶³	1			
Serhaddi kabı ⁶⁴	1	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	2
Kapaniçe kürk kabı ⁶⁵	1	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	
Kavuk ⁶⁶	11	1-30 Receb 1178	25 Aralık 1764-23 Ocak 1765	26
	15	1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765	
Toplam				242

⁵⁰ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/6, vr.3a; nr.2409/10, vr.4b; nr.2409/11, vr.2b, 5a.

⁵¹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.5b.

⁵² BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.6b; nr.2409/10, vr.5b.

⁵³ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.6b.

⁵⁴ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.3b; nr.2409/7, vr.2b; nr.2409/9, vr.7a.

⁵⁵ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.6a.

⁵⁶ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.6a.

⁵⁷ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.6a.

⁵⁸ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/7, vr.2b.

⁵⁹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.3a.

⁶⁰ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/8, vr.3b.

⁶¹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.3a, 5a.

⁶² BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.5b.

⁶³ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.6a.

⁶⁴ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.3b.

⁶⁵ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.3b.

⁶⁶ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/7, vr.3b; nr.2409/9, vr.7a.

Tablo, fark edileceği üzere alt giyimden başlayarak iç ve dış giyime göre düzenlenmiş, kavuklarla da sona erdirilmiştir. Ölçülerinden başka herhangi bir fark bulunmayan kadın, erkek ve çocuk kıyafetlerinde üç, dört kat üst üste giyinme alışkanlığı nedeniyle sıralama değişmemiş, yukarıda bahsedildiği gibi genellikle iç giyimin üzerine şalvar, bunların üzerine gömlek, iç entarisi ve dış kaftanlar giyilmiştir.⁶⁷

İçlik veya zıbyn denilen tüm giysilerin içine giyilenler pamuklu kumaştan dikilmiş, bu kumaşın en incesi olan tülbent ile sık dokunmuş türü olan patiska tercih edilmiştir. Oldukça basit tarzdaki bu çamaşırların içlerine genellikle bir tabaka pamuk kullanılarak kapitone işlemi yapılmıştır.⁶⁸

Çakşır denilen şalvarlar çuhadan ve çuha benzeri yünlü kumaştan veya iç kısmı bir kat pamukla kapitone edilen ipekten hazırlanmıştır. Bunların beli uçkurulu, ağı geniş olup bazılarının içi beyaz tülbentle astarlanmıştır.⁶⁹

İçliklerin üzerine, kaftanların içine giyilen entariler önü boydan boya açık, yırtmaçlı, uzun kollu ve etek boyları ayak bileklerine kadar olacak şekilde dikilmiştir. Vücudu saran bu giysiler için hafif ipekli, yumuşak ve sade kumaşlar kullanılmış, kol ağzları dar yapılmıştır.⁷⁰ Kışın pamuklu kumaşla kaplanabilen entarilerin bellerine önden açık olmaları sebebiyle kemer takılmış⁷¹ veya kuşak sarılmış, bir kısmı da bele kadar sık düğmeli olarak hazırlanmıştır.⁷²

İtibarı temsil eden kaftanlar ise entariler gibi önü açık ve boyu uzun olarak dikilmiş bir üst giysisidir. Kolları uzun veya kısa olan bu kıyafet önemsendiği için mevsime göre değişen kemhâ, atlas, kadife, serâser gibi ağır ipekli kumaşlar kullanılmıştır. Bazılarının içi kürkle kaplanmış, günlük giyilecek olanlar pamukla

⁶⁷ H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.225.

⁶⁸ H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.226; Hülya Tezcan, "Saray Kıyafetlerinin Hazırlanma Süreci ve Halk Giyiminde Sarayın Rolü", *XVI. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 20-24 Eylül 2010) Kongreye Sunulan Bildiriler*, C.IV/I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s.550-551.

⁶⁹ Fatma Koç, "XVI. ve XVII. Yüzyıl Saray Çocuk Giysileri", *Osmanlı*, C.11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.530; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.229.

⁷⁰ Lale Görünür-Semra Ögel, "Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanılışları", *İTÜ Dergisi/b Sosyal Bilimler*, C.3, S.1, (Aralık 2006), s.61, 65; E. Koca, *a.g.m.*, s.64-65; Emine Koca-Fatma Koç, "Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümü'ndeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumunu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi", *Turkish Studies*, V.9/11, (Fall 2014), s.384, 391.

⁷¹ Örnek olması amacıyla Topkapı Sarayı Müzesi Seferli Koğuşu'nda bulunan III. Mustafa'ya ait olduğu ifade edilen kemer görseli için bkz. Ek. XIV.

⁷² L. Görünür-S. Ögel, *a.g.m.*, s.65; E. Koca, *a.g.m.*, s.66; E. Koca-F. Koç, *a.g.m.*, s.384, 391.

kapitone edilmiştir. Özellikle törenler için ağır ipeklilerin kullanıldığı yere kadar uzun ve mücevher düğmeli kaftanlar hazırlanmış, bunlara omuzlardan geriye atılan ve yen denilen uzun kollar eklenmiştir.⁷³ Önleri brit ile yapılan ilik ve düğmeyle veya bedene karşılıklı olarak dikilen, çaprast denilen şeritlerle kapatılmıştır. Kullanılan kumaşlar kılabdandan ile zenginleştirilmiş, pırıltılı ve göz alıcı hale getirilmiştir.⁷⁴ Genel hatlarıyla bilgi verilen Osmanlı kıyafetleri arasında yine üst giysisi olan iç kaftanı denilen entari ve dış kaftan gibi kullanılan, fakat biçimsel farklılıklar nedeniyle biniş, cübbe, ferâce, kerrâke şeklinde değişik isimlerle anılan giysiler de bulunmaktadır. Nitekim sözü edilen bu tarz kıyafetlerin küçük şehzade için hazırlandığı saptanmıştır.

Sayılanlar dışında üst giysilerinden olan ve kalitesinin giyen kimsenin statüsüyle uyumlu olmasına özen gösterilen kürklere de kısaca değinmek gerekir. Değerli kumaşlarla kaplanarak giyilen kürkler aslında kaftanların kürklerle zenginleştirilmiş halidir. Ancak günümüzde olduğu gibi giysinin dış kısmında değil içinde kullanılmıştır. Başta padişah olmak üzere saray mensupları, devlet adamları ve Osmanlı toplumu tarafından yaygın bir şekilde kullanılan kürklerin en kıymetli olanları padişahlar için hazırlanmıştır. Özellikle siyah tilki kürkü padişaha ait olup pek kimse tarafından kullanılmamıştır. Genellikle samur, vaşak, zerdeva, kakum, sansar, sincap gibi pek çok hayvanın kürkü rağbet görüp tercih edilmiştir.⁷⁵

Yukarıdaki tabloyu değerlendirmeden öncelikli olarak geleneksel giyim tarzı hakkında bilgi verilmesinin nedeni Şehzade Selim için de aynı özelliklere sahip giysilerin hazırlanmış olmasıdır. Bir yıl içinde bilhassa dış giyim için epeyce fazla sayıda giysi dikilmiş ve şehzadenin kullanımına verilmiştir. Ancak bunlar için gerekli olan kumaşların önemli bir kısmı satın alınmamış, haremden veya mabeynden gönderilen parçalar ya da hazinede mevcut olanlar kullanılmıştır. Başka bir deyişle hazırlanan kıyafetler çok sayıda olmakla birlikte çoğunlukla yeni kumaş veya kürk

⁷³ Fikret Altay, *Kaftanlar*, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul 1979, s.6, 8; L. Görünür-S. Ögel, *a.g.m.*, s.62-63; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.225; E. Koca, *a.g.m.*, s.64.

⁷⁴ F. Altay, *a.g.e.*, s.8; L. Görünür-S. Ögel, *a.g.m.*, s.63; E. Koca, *a.g.m.*, s.64-65.

⁷⁵ Kürk ve Osmanlı Devleti'ndeki kullanımı hakkında bkz. M. Şakir Ülkütaşır, "Geçmiş Çağlarda Türk Hayatı: Tarihimizde Kürk", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi*, C.IV, S.41, (Mayıs 1950), s.8-9; M. Şakir Ülkütaşır, "Türk Osmanlı Tarihinde Kürk", *Hayat Tarih Mecmuası*, S.12, (Ocak 1969), s.28-30; Filiz Karaca, "Kürk", *TDVİA*, C.26, Ankara 2002, s.568-570; Pınar Eyiöl Toktaş, "Osmanlı Sultan Kaftanlarında Kürk", *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1/1, (2006), s.198; Fatma Ayhan, "Türklerin Giyim Kuşamında Kürk", *38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) (10-15.09.2007 Ankara) Bildiriler*, C.I, Ankara 2008, s.189-202.

satın almaya gerek kalmadan mevcutlardan dikilmiş, hatta değerli madenlerle taşlardan hazırlanan düğmelerin de büyük kısmı haremde gönderilmiştir.⁷⁶ Sadece bükme, harç, kılbandan, sırma şemse, şerit gibi giysileri süslemek üzere alınan malzemelerin bedeli ödenmiştir. Ayrıca giysileri hazırlayan terzilerle gazzazlara, kürkçü, kuyumcu, kavukçu, boyacı ve perdahtçılara hizmetlerine karşılık ücretleri verilmiştir.

Tabloya bakıldığında şehzadeye kırk dört çakşır, dört dizlik, dokuz içlik, kırk yedi entari, -yine entari olduğu düşünülen- yedi sade beyaz ile beş hasse sade, kırk dokuz kaftan, on üç biniş, on üç cübbe, iki ferâce, üç kerrâke, bir kaput dikilmiş, ayrıca sekiz samur, bir vaşak, sekiz kakum olmak üzere on yedi adet kürk ile şal ve dîbâ gibi kumaşlardan kürkleri kaplamak için iki kürk kabı hazırlanmıştır. Bunların yanında gündüzlük kavuk olarak kaydedilmiş olan yirmi altı tane başlık yaptırılmıştır.⁷⁷ Tüm sayılanlardan başka tabloda yer almayan, ancak 1-29 Safer 1178/31 Temmuz-28 Ağustos 1764 dönemine ait veriler arasında rastlanan ve daha önceden dikilerek şehzade tarafından giyilmiş olduğu anlaşılan yirmi dört entariye bend geçirilmiş,⁷⁸ 1-30 Zilka'de 1178/22 Nisan-21 Mayıs 1765 döneminde ise altı tane çuha çakşırın sandaldan dikilmiş uçurlukları değiştirilmiştir⁷⁹ ki bu şalvarların da daha önceden giyildiği ve uçurlukların eskidiği için yenilendiği düşünülmektedir.

Epeyce fazla olan, toplam iki yüz kırk iki adet olduğu tespit edilen bu giysiler için çok çeşitli kumaşlar kullanılmıştır. İncelenen defterlerde bunların türleri ve özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Aşağıdaki tabloda bu bilgilerle birlikte kullanılan aksesuarlar listelenmiştir.

Tablo II

**1 Safer-29 Zilhicce 1178/31 Temmuz 1764-19 Haziran 1765 Döneminde
Şehzade Selim'in Giysileriyle Kavuklarında Kullanılan Kumaşlar ve Aksesuarlar**

Giysin Türü	Adedi	Kumaşın/Kürkün Türü ve Özellikleri	Kullanılan Aksesuarlar	Hazırladığı Ay	
				Hicri	Miladi

⁷⁶ Şehzade için hazırlanan giysilerde kullanılan kumaşların, kürklerin, düğme olarak kullanılan değerli maden ve taşlarla bazı aksesuarların temin edildiği yerler Ek III ilâ Ek XIII'te verilen tablolarda belirtilmiştir.

⁷⁷ Şehzade Selim'in 1178/1764-1765 yılında kullandığı kavuklarıyla ilgili bir fotoğraf bulunmamasıyla birlikte günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi Seferli Odası'nda bulunan muhtemelen padişahlığı döneminde giydiği iki takkenin görseli örnek olması gayesiyle Ek XV'te verilmiştir.

⁷⁸ BOA, TSMA, d., nr.2409/2, vr.3b. Bkz. Ek III.

⁷⁹ BOA, TSMA, d., nr.2409/11, vr.3b. Bkz. Ek XII.

Çakşır ⁸⁰	15	Şâli sof kullanılmıştır.		1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764
	1	Şâli çuhadan dikilmiştir.		1-30 Cemâziyelevvel 1178	27 Ekim-25 Kasım 1764
	1	Çuhadan dikilmiştir.		1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764
	8	Şâli çuha kullanılmıştır.		1-29 Şab'an 1178	24 Ocak-21 Şubat 1765
	5			1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765
	11	Şâli softan dikilmiştir.		1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765
	3	Ham sof kullanılmıştır.			
Dizlik ⁸¹	4	Sandal ve mervâni bez kullanılmıştır.		1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764
İçlik ⁸²	4	Kumaşın türü belirtilmeksizin fitilli olduğu ifade edilmiştir. Aşağıdakiler gibi tülbennten dikildiği tahmin edilmektedir.		1-30 Cemâziyelevvel 1178	27 Ekim-25 Kasım 1764
	5	Fitilli tülbennten dikilmiştir.		1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765
Entari ⁸³	1	Düz gezi keremsüd kullanılmıştır.		1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764
	6	Türü belirtilmeksizin parça kumaşların kullanıldığı ifade edilmiştir.		1-30 Rebi'ülevvel 1178	29 Ağustos-27 Eylül 1764
	4	Çiçekli keremsüd kullanılmıştır.		1-29 Rebi'ülâhır 1178	28 Eylül-26 Ekim 1764
	3	Telli bütün denilen kumaştan dikilmiştir.			
	4	Keremsüd, kutni, buydar? ve beldar kullanıldığı belirtilmiştir.		1-30 Cemâziyelevvel 1178	27 Ekim-25 Kasım 1764
	1	Kumaşın türü belirtilmeksizin nefli renkli ve çiçekli olduğu kaydedilmiştir.		1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764
	1	Güvez renkli düz zeri kullanılmıştır.			
	1	Al çubuklu kutniden dikilmiştir.			
	3	Kumaş çeşidi belirtilmeksizin çiçekli olduğu ifade edilmiştir.		1-29 Şab'an 1178	24 Ocak-21 Şubat 1765
	1	Çubuklu kutni kullanılmıştır.			
	1	Telli Halepkârî denilen kumaştan dikilmiştir.	Şerit kullanılmıştır.		
	3	Çiçekli keremsüd kullanılmıştır.			
	1	Kullanılan kumaşın türü belirtilmeksizin telli çiçekli olduğu kaydedilmiştir.		1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765
	1	Serâser ve altınoluk kullanılmıştır.	Şerit ve bükme ile süslenmiştir.		
	1	Telli beldârî denilen kumaştan dikilmiştir.		1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765
	1	Beyaz renkli telli çiçekli keremsüd kullanılmıştır.			
	2	Bez üzerine pesend işlemelidir.			
	1	Bez üzerine süzeni işlemelidir.			

⁸⁰ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/5, vr.4a; nr.2409/6, vr.3a; nr.2409/8, vr.3b; nr.2409/9, vr.6b; nr.2409/11, vr.5a.

⁸¹ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/2, vr.2b.

⁸² BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/5, vr.3b; nr.2409/9, vr.6b.

⁸³ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/3, vr.3b; nr.2409/4, vr.5a, 5b; nr.2409/5, vr.3b; nr.2409/6, vr.3a, 7a; nr.2409/8, vr.3b, 4a; nr.2409/9, vr.3a, 6b, 7a; nr.2409/10, vr.5a; ; nr.2409/11, vr.4a, 4b, 5a; nr.2409/12, vr.5a.

	2	Telli çiçekli keremsüd kumaştan dikilmiştir.		1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	
	1	Çitâri kullanılmıştır.				
	2	Beyaz bez üzerine pesend işlemelidir.				
	2	Telli çiçekli keremsüd kullanılmıştır.				
	1	Beyaz hasse üzerine telli çiçekli süzeni işlemelidir.				
	1	Telli çiçekli keremsüddan dikilmiştir.				
	2	Bu entariler kumaşının ne olduğu belirtilmeyen bir kaftan sökülerek dikilmiştir.				1-29 Zilhicce 1178
Kaftan ⁸⁴	1	Düz gezi keremsüd kullanılmıştır.		1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764	
	3	Düz keremsüd kumaştan dikilmiştir.		1-30 Rebi'ülevvel 1178	29 Ağustos-27 Eylül 1764	
	3	Çiçekli keremsüd kullanılmıştır.		1-29 Rebi'ülâhır 1178	28 Eylül-26 Ekim 1764	
	2	Telli bütün denilen kumaştan dikilmiştir.				
	1	Altınluk kullanılmıştır.				
	4	Keremsüd, kutnî, buydar? ve beldar kullanılmıştır.		1-30 Cemâziyelevvel 1178	27 Ekim-25 Kasım 1764	
	1	Telli çubuklu kutniden dikilmiştir.		1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	
	1	Güvez renkli düz zeri kumaş kullanılmıştır.				
	1	Sarı renkli düz gezi keremsüddan dikilmiştir.				
	1	Fıstıkî renkli düz gezi keremsüd kullanılmıştır.				
	1	Telli Halepkârî kullanılmıştır.	Şerit ile tamamlanmıştır.	1-29 Şab'an 1178	24 Ocak-21 Şubat 1765	
	2	Çiçekli keremsüd kumaştan dikilmiştir.		1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765	
	6	Kumaşın türü belirtilmeksizin çiçekli ve çubuklu oldukları ifade edilmiştir.	Bükme ile süslenmiştir.			
	3	Serâser ve altınluk kullanılmıştır.	Şerit ve bükme kullanılmıştır.			
	1	Beyaz dibâdan dikilmiştir.				
	1	Kapanıçe olduğu belirtilerek beyaz dibâdan dikilmiştir.		1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	
	1	Turuncu renkli düz keremsüd kullanılmıştır.	Sade düğmelidir. 41 altın düğmelidir.			Bükme tercih edilmiştir.
	1	Telli üstüfe kumaştan dikilmiştir.	Bir inci ile 60 sırma düğmelidir.			
	1	Telli beldârî kullanılmıştır.				
	1	Turuncu renkli düz gezi keremsüddan dikilmiştir.	41 elmas düğme kullanılmıştır.			
	1	Nebâfî düz keremsüd kullanılmıştır.	41 zümrüt düğmelidir.			
	1	Mavi renkli düz keremsüddan dikilmiştir.	41 inci düğme kullanılmıştır.			
	1	Beyaz renkli telli çiçekli keremsüd kullanılmıştır.		1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	
	1	Beyaz bez üzerine pesend işlemelidir.				
	1	Beyaz bez üzerine süzeni işlemelidir.	Bükme tercih edilmiştir.			

⁸⁴ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/3, vr.3b; nr.2409/4, vr.5a, 5b; nr.2409/5, vr.3b; nr.2409/6, vr.3a, 7a; nr.2409/8, vr.4a; nr.2409/9, vr.3a, 4b, 7a; nr.2409/10, vr.3b, 4b, 5a; nr.2409/11, vr.2b, 4a, 5a; nr.2409/12, vr.4a.

	1	Hevâi renkli canfes üzerine pesend işlemelidir.				
	1	Çitârî denilen kumaş üzerine işlemelidir.				
	2	Sarı renkli telli zerî kullanılmıştır.				
	2	Beyaz hasse üzerine telli çiçekli süzeni işlemelidir.	Bükme kullanılmıştır.			
	1	Telli zeriden dikilmiştir.	Bükme ile tamamlanmıştır.	1-29 Zilhicce 1178	22 Mayıs-19 Haziran 1765	
Sade beyaz ⁸⁵	7	Herhangi bir özellik belirtilmemiştir.		1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	
Sade ⁸⁶	5	Hasse olarak adlandırılan kumaştan dikilmiştir.		1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765	
Biniş ⁸⁷	1	Lacivert şalâkî softan dikilmiş, iç kısmında sandal kullanılmıştır.	İnci düğme dikilmiştir.	1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764	
	1	Hüsn-i şâhî şâlî softan dikilmiş, iç kısmında sandal kullanılmıştır.		1-29 Rebi'ülâhır 1178	28 Eylül-26 Ekim 1764	
	1	Ayva güllü şâlî çuhadan dikilmiş olup iç kısmı dimi sandâlidir.		1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	
	1	Şâlî sof kullanılmış, iç kısımları dimi sandâli ve hatâi denilen kumaşlardan dikilmiştir.	Çadırî renklidir.		1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765
	1		Darçını renklidir.			
	1		Yeşil renklidir.			
	1	Elvan şâlî softan dikilmiş, - muhtemelen iç kısımları içindi dimi sandâli kullanılmıştır.	Lacivert renklidir.	Elmas düğmelidir.		
	1		Turuncu renklidir.	Zümrüt düğme kullanılmıştır.		
	1		Nebâti'dir.			
	1		Mor renklidir.			
	1		Yeşil renklidir.			
1	Şâlî softan dikilmiştir.	Lacivert renklidir.	İnci ve zümrüt düğmeli olup sırma da kullanılmıştır.			
1		Turuncu renklidir.				
Cübbe ⁸⁸	2	Lacivert renkli şâlî softan dikilmiş, birinin tırfilli beyaz olduğu belirtilmiştir. İç kısımlarında sandal kullanılmıştır.		1-29 Safer 1178		
	1	Elmas renkli çuhadan dikilmiştir.	İç kısımlarında sandal kullanılmıştır.	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764	
	1	Kayırsı rengi çuhadan dikilmiştir.				
	1	Ayva güllü şâlî çuhadan dikilmiştir. İç kısmında dimi sandâli kullanılmıştır.		1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765	
	1	Şâlî softan dikilmiştir. İç kısımlarında dimi sandâli ve hatâi kullanılmıştır.	Çadırî renklidir.		1-30 Zilka'de 1178	22 Nisan-21 Mayıs 1765
	1		Darçını renklidir.			
	1		Yeşil renklidir.			
1	Lacivert renklidir.					

⁸⁵ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/11, vr.4a.

⁸⁶ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/11, vr.5a.

⁸⁷ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/4, vr.5a; nr.2409/10, vr.4b; nr.2409/11, vr.2b, 5a.

⁸⁸ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/6, vr.3a; nr.2409/10, vr.4b; nr.2409/11, vr.2b, 5a.

	1	Elvan şâli softan hazırlanmıştır.	Turuncu renklidir.			
	1		Çâderî renklidir.			
	1		Mor renklidir.			
	1		Yeşil renklidir.			
Ferâce ⁸⁹	1	Mevceli softan dikilmiş, ayrıca atlas kullanılmıştır.	Hevâî renklidir.		1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765
	1		Mor renklidir.			
Kerrâke ⁹⁰	1	İnci şemseli al renkli şâye çuhadan hazırlanmıştır. Ayrıca kemhâ kullanılmıştır.		Üç çift sırma şemse dikilmiştir.	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764
	1	Mevceli softan dikilmiş, iç kısımlarında hatâi kullanılmıştır.	Hevâî renklidir.	Elmaslı harç ile süslenmiştir.	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765
	1		Mor renklidir.	İncili altın harç dikilmiştir.		
Kaput ⁹¹	1	İnci şemseli al renkli şâye çuhadan dikilmiştir. Ayrıca kemhâ da kullanılmıştır.		Bir çift sırma şemse ile süslenmiştir.	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764
Samur kürk ⁹²	1	Kayırsı rengi çuha ile kaplanmış olan beden kürk için on yedi çift samur paçası, iki parça samur kuyruğu kullanılmıştır.			1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764
	1	Sincabi renkli şal ile kaplanmış olan beden kürk için arka şâli kullanıldığı belirtilmiştir.			1-30 Receb 1178	25 Aralık 1764-23 Ocak 1765
	1	Erkân kürk olarak tanımlanan, zaten önceden şehzadeye ait olan kürkün güvez renkli çuha kabı sökülüş ve al renkli Buhurî şal ile kaplanmıştır.			1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765
Samur serhaddî ⁹³	1	Sırt samur kullanılmış, limonî renkli düz şal ile kaplanmıştır.				
Samur kontuş kürk ⁹⁴	1	Yukarıda sözü edilen limonî şal ile kaplı sırt samur serhaddî aynı ay içinde sökülüş, düz şaldan kontuş kap hazırlanarak kaplanmıştır.			1-29 Rebi'ülâhır 1178	28 Eylül-26 Ekim 1764
Samur cübbe ⁹⁵	1	Sırt samur kullanılmış olup tenzüyî renkli düz şal ile kaplanmıştır.				
Samur nâfesi nîmten ⁹⁶	1	Zaten önceden şehzadeye ait olan serhaddî denilen samur nâfesi kürkün şal kabı sökülüş, yerine limonî renkli şal ile kap dikilerek kaplanmıştır.			1-30 Receb 1178	25 Aralık 1764-23 Ocak 1765
Samur kontuş kürk ⁹⁷	1	Zaten şehzadeye ait olan kanarya rengi şal ile kaplı samur kontuş kürk yenilenecek kavuniçi renkli Buhurî şal ile kaplanmıştır.			1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765
Vaşak nâfesi serhaddî ⁹⁸	1	Mor şal ile kaplanmıştır.			1-29 Şab'an 1178	24 Ocak-21 Şubat 1765
	1	Zaten önceden şehzadeye ait	Sincabi renkli şal kullanılmıştır.			

⁸⁹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.5b.

⁹⁰ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.6b; nr.2409/10, vr.5b.

⁹¹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.6b.

⁹² BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.3b; nr.2409/7, vr.2b; nr.2409/9, vr.7a.

⁹³ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.6a.

⁹⁴ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.6a.

⁹⁵ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.6a.

⁹⁶ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/7, vr.2b.

⁹⁷ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.3a.

⁹⁸ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/8, vr.3b.

Kakum nîmten kürk ⁹⁹	1	olan al şal ile kaplı kakum nîmten kürkler yenilenmiş, düz şal ile kaplanmıştır.	Hüsn-i şâhî şal kullanılmıştır.		1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765
	1	Şal ile kaplanmıştır.	Fıstıkî renklidir.			
	1		Güvez rengindedir.			
Kakum serhaddi ¹⁰⁰	1	Mevceli sof ile kaplanmış, ayrıca atlas kullanılmıştır.	Lacivert renklidir.			
	1		Cevizi rengindedir.			
	1		Al renklidir.			
Kakum erkân kürk ¹⁰¹	1	Al renkli mevceli sof ile kaplanmış, ayrıca atlas kullanılmıştır.				
Serhaddi kabî ¹⁰²	1	Fıstıkî renkli düz şaldan dikilmiştir.			1-29 Cemâziyelâhr 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764
Kapaniçe kürk kabî ¹⁰³	1	Beyaz dibâdan dikilmiş olup yakası için beyaz atlas kullanılmıştır.	Beş çift şark elmaslı şemse kullanılmış, çaptraslara kılâbdan püskül yapılmıştır.		1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765
Kavuk ¹⁰⁴	11	Gündüz giymek üzere çuhadan hazırlanmıştır.			1-30 Receb 1178	25 Aralık 1764-23 Ocak 1765
	15				1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765

Tabloda görüldüğü üzere çakşırlar şâlî sof, şâlî çuha, çuha ve ham sof şeklinde tanımlanan ince keçi kılı ile yünden dokunan kumaşlardan dikilmiş, çakşırlara göre sayısı epeyce az olan dizlik olarak adlandırılan giysiler ise sandal denilen ipekli ve pamuklu bir kumaştan ve mervânî bezden hazırlanmıştır. Diğer giysilerin yanında sayısı oldukça az olan içliklerde ise pamuklu dokumalardan fitilli tülbent tercih edilmiştir. Sade ve basit tarzda hazırlandığı anlaşılan bu giysilerin önemli bir kısmı için gerekli olan kumaşlar haremnden gönderilmiş veya hazinede bulunanlar kullanılmıştır.

Kaftanların içine giyilen entarilere biraz daha özen gösterilmiş, bunlar genellikle altınoluk, beldar, çitârî, gezi, keremsûd, kutnî, serâser ve zerî gibi ipekli kumaşlardan dikilmiştir. Ayrıca dokuma ipliğine altın ve gümüş tel katılarak dokunduğu için telli olarak adlandırılan telli beldârî, telli bütün, telli Halepkârî, telli keremsûd denilen kumaşlar kullanılmış, bir kısmı da sade bez üzerine pesend, sûzenî ve telli çiçekli sûzenî işleme yapılan kumaşlardan hazırlanmıştır. Bu kumaşların düz,

⁹⁹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.3a, 5a.

¹⁰⁰ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.5b.

¹⁰¹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.6a.

¹⁰² BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.3b.

¹⁰³ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.3b.

¹⁰⁴ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/7, vr.3b; nr.2409/9, vr.7a.

çiçekli, çubuklu, telli ve telli çiçekli çeşitleriyle al, beyaz, güvez ve neffî gibi renkleri tercih edilmiştir. Tüm entariler içinde sadece telli Halepkârî denilen kumaş ile kumaşların en değerlisi olan serâser ve altınoluktan dikilen entariler şerit ve bükme ile süslenmiş, telli Halepkârî entari Şab'an 1178/24 Ocak-21 Şubat 1765 ayında dikildiği¹⁰⁵ için Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765 ayına hazırlık yapıldığı düşünülmüştür. Serâser ve altınoluk kullanılarak dikilen entari de Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765 ayında dikildiği için¹⁰⁶ Ramazan Bayramı'na özel olarak hazırlanmış olması ihtimal dahilindedir. Diğer giysilerde olduğu gibi diktirilen entarilerin önemli bir kısmının kumaşı, çoğunluğu haremden birkaçı da mabeynden gönderilmiş, hatta Şevval 1178/24 Mart-21 Nisan 1765 ayında III. Mustafa'ya ait bir entari sökülerek astarından şehzade için bir entari dikilmiştir.¹⁰⁷ Ayrıca Zilhicce 1178/22 Mayıs-19 Haziran 1765 ayında kime ait olduğu belirtilmeyen bir kaftan bozularak şehzadeye iki entari dikildiği kaydedilmiştir.¹⁰⁸

Üst giysisi olan kaftanlar da birkaçı dışında genellikle entarilerde kullanılan kumaşlardan dikilmiş, bunlar için altınoluk, beldar, canfes, çitârî, dîbâ, gezi, keremsûd, kutnî, serâser, üstüfe ve zerî denilen ipekli kumaşlar tercih edilmiştir. Ayrıca önüne telli ifadesi getirilerek beldârî, bütün, Halepkârî, keremsûd, kutnî, üstüfe, zerî gibi isimlerle anılan altın ve gümüş tel içeren kumaşlar kullanılmış, bazı kaftanlar da üzerine pesend, sûzenî ve telli çiçekli sûzenî işleme yapılan kumaşlardan hazırlanmıştır. Bahsedilen kumaşların düz olanları yanında çiçekli, çubuklu, telli çiçekli ve telli çubuklu çeşitleriyle beyaz, fıstıkî, güvez, hevâî, mavi, nebâtî, sarı ve turuncu renkleri kullanılmıştır. Aslında Ek III ilâ Ek XIII'te yer alan tablolardan görüleceği üzere genellikle entari diktirildiğinde kaftan da diktirilmiş ve çoğunlukla aynı kumaşlar tercih edilmiştir. Ancak dış giysisi olmaları nedeniyle kaftanların süslemelerine özen gösterilmiş, kullanılan aksesuarlarla daha gösterişli hale getirilmiştir. Değerlendirilen defterlerden elde edilen verilere göre kaftanların süslemesinde bükme, şerit veya her ikisi birden kullanılmış, ayrıca altın, elmas, inci, zümrüt ve sırma düğmeler dikilerek kaftanların gösterişi artırılmıştır. Tıpkı telli

¹⁰⁵ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/8, vr.4a.

¹⁰⁶ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/9, vr.7a.

¹⁰⁷ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.5a.

¹⁰⁸ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/12, vr.5a.

Halepkârî kumaştan hazırlanan entaride olduğu gibi aynı kumaştan dikilen kaftan şerit ile süslenmiş, bunun da Şab'an 1178/24 Ocak-21 Şubat 1765 ayında dikilmesi sebebiyle¹⁰⁹ Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765 ayı için hazırlandığı tahmin edilmiştir. Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765 ayında dikilen altı kaftanda bükme tercih edilmiş, yine aynı zamanda serâser ve altınoluktan hazırlanan üç kaftan şerit ve bükmeyle zenginleştirilmiştir.¹¹⁰ Şevval 1178/24 Mart-21 Nisan 1765 ayında hazırlanan kaftanların ikisi bükme ile süslenmiş, bunlardan birine kırk bir altın düğme dikilmiştir. Aynı dönemde bir kaftanın düğmeleri bir inci ile altmış sırmadan hazırlanmış,¹¹¹ sonraki ay olan Zilka'de 1178/22 Nisan-21 Mayıs 1765'te ise dikilen on iki kaftanın üçünde kırk birer adet elmas, inci ve zümrüt düğme kullanılmıştır. Yine aynı ayda dikilen kaftanların altı tanesi bükme ile tamamlanmıştır.¹¹² Yılın son ayında yani Zilhicce 1178/22 Mayıs-19 Haziran 1765'te dikilen bir kaftan da bükme kullanılarak sadelikten kurtarılmıştır.¹¹³ Zilka'de 1178/22 Nisan-21 Mayıs 1765 ayında diğer aylara göre daha çok ve daha gösterişli kaftanın hazırlanması¹¹⁴ Kurban Bayramı'na hazırlık yapıldığını veya törenlerde giyilmesi için diktirildiklerini düşündürmüştür. Tüm kaftanlar için kullanılan kumaşların büyük çoğunluğu haremde, az bir kısmı ise mabeynden gönderilmiştir. Ayrıca Şevval 1178/24 Mart-21 Nisan 1765 ayında III. Mustafa'ya ait düz keremsûd kaftan sökülerek şehzade için iki kaftan dikilmiş, bunlardan biri yukarıda bahsedilen kırk bir altın düğme ve bükme ile bezenmiştir. Yine aynı ay içinde III. Mustafa'nın bir entarisi bozulup astarından yukarıda belirtilen entari ile bir kaftan dikilmiştir.¹¹⁵ Bunların yanında altın, elmas, inci ve zümrüt düğmelerin tamamı haremde verilmiştir.¹¹⁶

Dış giysilerden olan biniş ve cübbeler, entari ve kaftanların aksine çuha, şalâkî sof, şâlî çuha, şâlî sof gibi yünlü kumaşlardan hazırlanmış, iç kısımlarında dimi sandâlî, hatâî, sandal gibi pamuklu, ipekli veya hem pamuklu hem de ipekli kumaşlar

¹⁰⁹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/8, vr.4a.

¹¹⁰ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/9, vr.4b, 7a.

¹¹¹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.4b, 5a.

¹¹² BOA, *TSMA*, d., nr.2409/11, vr.2b, 4a, 5a.

¹¹³ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/12, vr.4a.

¹¹⁴ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/11, vr.2b, 4a, 5a.

¹¹⁵ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.4b, 5a.

¹¹⁶ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.4b; nr.2409/11, vr.2b. III. Selim'in çocukluk dönemine ait bir kaftan örneği tespit edilememiş olmakla beraber fikir vermesi düşüncesiyle Topkapı Sarayı Müzesi Seferli Koğuşu'nda sergilenen ve muhtemelen III. Selim tarafından padişahlık döneminde kullanılan, ipekli ve pamuklu kumaştan hazırlanan tören kaftanı görseli Ek XVI'da verilmiştir.

kullanılmıştır. Bunlar için ayva güllü ve elvan denilen desenlerle çâderî, çadırî, darçmî, elmas, kayısı, lacivert, mor, nebâtî, turuncu, yeşil gibi renkler tercih edilmiştir. Entarilerle kaftanlarda olduğu gibi genellikle biniş ve cübbe de aynı zamanlarda diktirilmiş, aynı kumaşların kullanımına özen gösterilmiştir. Bu giyeceklerin ipeklilerden dikilen kaftanların yanında yünlü üst giysilerine olan ihtiyaç nedeniyle hazırlandıkları tahmin edilmektedir. Herhangi bir aksesuarı bulunmayan cübbelerin dışında binişlerde, -kaftanlar kadar olmamakla birlikte- süslemeye önem verilmiş, bunlar elmas, inci ve zümrüt düğme ile sırma kullanılarak zenginleştirilmiştir. Sayıları hakkında bilgi bulunmayan bu değerli taşlardan hazırlanan düğmeleri olan binişlerden, inci düğmeli bir tanesi Safer 1178/31 Temmuz-28 Ağustos 1764 ayında, elmas ve inci düğmeli iki biniş ile zümrüt düğmeli diğer iki biniş Zilka'de 1178/22 Nisan-21 Mayıs 1765 ayı içerisinde dikilmiştir. Bunlardan inci ve zümrüt düğmeleri olan iki tanesi ayrıca sırma ile süslenmiştir.¹¹⁷ Gerek binişler gerekse cübbelerde kullanılan kumaşların çoğu haremden gönderilmiş, sadece içlerini kaplamak için gerekli olanların bir kısmının satın alındığı tespit edilmiştir.

Biniş ve cübbeler gibi yünlü kumaştan hazırlanan iki ferâce Şevval 1178/24 Mart-21 Nisan 1765 ayında haremden gönderilen mevceli denilen dalgalı sof ile satın alınan atlastan dikilmiştir. Mor ve hevâî olarak tanımlanan iki renkte hazırlanan bu giysilerin başka bir özelliği belirtilmemiştir.¹¹⁸

Diğer giysilere göre sayıca az olan, bir çeşit cübbe olarak tanımlanan kerrâkelerle kaput, mevceli sof ve sâye çuha gibi yünlü kumaşlardan hazırlanmış, iki kerrâkenin iç kısmında ipeklilerden hatâî, bir kerrâke ve kaputta ayrıca ağır ipeklilerden olan kemhâ kullanılmıştır. Cemâziyelâhır 1178/26 Kasım-24 Aralık 1764 ayında inci şemseli al sâye çuha ile kemhâdan dikilen bir kerrâke ve bir kaput dört çift sırma şemseyle hazırlanmış, bunların üç çifti kerrâkenin, bir çifti de kaputun süsü olmuştur.¹¹⁹ Şevval 1178/24 Mart-21 Nisan 1765 ayında softan dikilen ve kumaşları haremden gönderilen diğer iki kerrâkenin hevâî renkli olanı elmaslı harç, mor olanı ise incili altın harç ile süslenmiştir.¹²⁰

¹¹⁷ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/2, vr.2b; nr.2409/11, vr.5a.

¹¹⁸ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.5b.

¹¹⁹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.6b.

¹²⁰ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.5b.

Şehzade için birbirinden farklı bezemelerle hazırlanan üst giysileri arasında samur, vaşak ve kakum gibi hayvanların postlarının çeşitli kısımlarından dikilen, boyu kısa veya uzun olan, dar kollu ya da bol yenli olarak farklı şekillerde tasarlanan, dolayısıyla değişik isimlerle anılan kürkler de bulunmaktadır. Değerli kabul edilen, devlet adamlarına mahsus olan ve başkaları tarafından giyilmesi yasaklanan bu kürklerden¹²¹ bir yıl içinde şehzadeye -bazısı önceden var olmakla birlikte- on yedi adet kürk hazırlanmış, bunların sekizinde samur, birinde vaşak, sekiz tanesinde de kakum postu kullanılmıştır. Bu kürklerin altı tanesi zaten şehzade tarafından kullanılan kürkler olup kaplandıkları kumaşlar, birkaçında da kürkler değiştirilerek yenilenmiştir. Örneğin; Rebi‘ülâhır 1178/28 Eylül-26 Ekim 1764 ayında hazırlanmış olan samur serhaddî denilen kürkün kabı aynı ay içinde değiştirilmiş, düz şaldan kontuş kap dikilmiştir.¹²² Receb 1178/25 Aralık 1764-23 Ocak 1765 ayında yine serhaddî samur nâfesi kürkün şal kabı sökülmüş, limonî renkli bir şal ile kaplanarak nîmten haline dönüştürülmüştür.¹²³ Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765'te erkân kürk olarak adlandırılan samur kürkün kabı değiştirilmiş, al renkli Buhurî denilen şal ile kaplanmıştır.¹²⁴ Şevval 1178/24 Mart-21 Nisan 1765 ayında ise samur kontuş kürk yenilerek kabında değişiklik yapılmıştır. Keza aynı ayda iki tane kakum nîmten kürk yenilenmiş, kaplandıkları kumaşları da değiştirilmiştir.¹²⁵ Bunların dışında kalanlar yeni hazırlanmış, belirtilen hayvanların kuyruğu, nâfe denilen karın bölgesi, paçası ve sırtı kullanılmıştır. Bu kürklerin dış kısımları atlas, Buhurî şal, çuha, hüsn-i şâhî, mevceli sof, şal ve şâlî gibi kumaşlarla kaplanmış, sözü edilen kaplar al, cevizî, fıstıkî, güvez, kavuniçi, kayısı, lacivert, limonî, mor, sincabî ve tenzûyî biçiminde tanımlanan renklerden hazırlanmıştır. Beden kürk, erkân kürk, cübbe, kontuş, nîmten ve serhaddî denilen farklı modellerde hazırlanan bu giysiler için gerekli olan kumaşlarla kürklerin önemli bir kısmı haremde ve hazineden temin edilmiş, hatta Receb 1178/25 Aralık 1764-23 Ocak 1765 ayında Mihrimah Sultan'a ait kürklerden biri sincabî renkli şal ile kaplanarak şehzadenin kullanımına verilmiştir.¹²⁶

¹²¹ F. Karaca, *a.g.m.*, s.569; B. İpşirli Argit, *a.g.m.*, s.246.

¹²² BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/4, vr.6a.

¹²³ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/7, vr.2b.

¹²⁴ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/9, vr.7a.

¹²⁵ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/10, vr.3a.

¹²⁶ BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/7, vr.2b.

Yukarıda bahsedildiği gibi kürk denilen tüylü kısım giysinin iç tarafında kullanıldığı için kürkün dışında kalan ve asıl görünen taraf oldukça önemsenmiş, bu nedenle kürkün kalitesine ve kullanılış amacına uygun kumaşlarla kaplanmıştır. Nitekim belirtildiği üzere Şehzade Selim'e dikilen kürkler de aynı şekilde hazırlanmıştır. İncelenen defterlerde şehzadenin giysileri arasında kürklerin kaplanmasıyla kullanılmak amacıyla dikilmiş iki ayrı kaba rastlanmıştır. Bunlardan biri serhaddî kabı olup diğerlerinden farklı değildir. Ancak Şevval 1178/24 Mart-21 Nisan 1765 ayında hazırlanmış olan kap oldukça özeldir ki zaten kapaniçe kürk kabı şeklinde kaydedilmiştir. Tören kıyafeti olarak dikildiği düşünülen bu kap için beyaz dîbâ ve atlas tercih edilmiş, çaptraslara kılabledan püskül yapılarak üzeri I. Mahmud'un mor çuha kaplı siyah tilkiden hazırlanmış olan kürkündeki beş çift şark elmaslı şemse ile süslenmiştir.¹²⁷

Büyüklerin kıyafetleri gibi özenle hazırlandığı anlaşılan bu giysilerden başka şehzadeye Receb 1178/25 Aralık 1764-23 Ocak 1765 ile Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765 aylarında kavuk da hazırlanmış, bunlar gündüzlük kavuk olup çuhadan yaptırılmıştır. Kullanılan kumaşın bir kısmı saraydan temin edilmekle birlikte çoğu satın alınmıştır.¹²⁸

III. Şehzade Selim'in Diğer Eşyaları

1178/1764-1765 yılında Selim için hazırlanan giysilerden başka şehzadeye farklı eşyaların da verildiği tespit edilmiş, bunların tamamı aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo III
1 Safer-29 Zilhicce 1178/31 Temmuz 1764-19 Haziran 1765 Döneminde
Şehzade Selim İçin Hazırlanan Diğer Eşyalar

Eşyanın Adı	Adedi	Özellikleri	Hazırlandığı/Verildiği Ay	
			Hicri	Miladi
Kuzu zinciri? ¹²⁹	1	Gümüşten hazırlanmıştır.	1-29 Safer 1178	31 Temmuz-28 Ağustos 1764
Kadife ¹³⁰		Al renkli olup düzdür.	1-30 Rebi'ülevvel 1178	29 Ağustos-27 Eylül 1764
	1	Lacivert kadifeden yapılmış olan küçük boyuttaki okluğun üzeri inci		

¹²⁷ BOA, TSMA, d., 2409/6, vr.3b; nr.2409/10, vr.3b.

¹²⁸ BOA, TSMA, d., nr.2409/7, vr.3b; nr.2409/9, vr.7a.

¹²⁹ BOA, TSMA, d., nr.2409/2, vr.4a.

¹³⁰ BOA, TSMA, d., nr.2409/3, vr.4a.

Tirkeş ¹³¹		ve zümrütlerle bezenmiştir. Ayrıca bir başka okluk ile birlikte kaydedilmiştir.	1-29 Rebi'ülâhır 1178	28 Eylül-26 Ekim 1764
Şemsiye kılıfı ¹³²	1	Sâye çuhadan yapılan kılıf için şerit de kullanılmıştır.		
Düğme ¹³³	43	Haremden gönderilen zümrütten hazırlanmış, altın da kullanılmıştır.		
Bohça ¹³⁴	2	İç kısımlarında beyaz dimi sandâli kullanılan bohçaların biri edna olduğu ifade edilen Acem tomarından diğeri kemhâ Acem tomarından hazırlanmıştır.	1-29 Cemâziyelâhır 1178	26 Kasım-24 Aralık 1764
Şal ¹³⁵		Turuncu renkli olan şal hazineden temin edilmiştir.		
Buhurî şal ¹³⁶				
Kese ¹³⁷		Kırmızı çuhadan hazırlanmıştır.		
Kadife ¹³⁸	1	Som telli olduğu belirtilmiştir.		
Asâ ¹³⁹	2	Daha önceden var olduğu anlaşılan bu asâlar tamir ettirilmiştir.	1-30 Receb 1178	25 Aralık 1764-23 Ocak 1765
Billur avize ¹⁴⁰	1	İçinin şüküfeli/çiçekli olduğu belirtilen avize satın alınmıştır.		
Buhurî şal ¹⁴¹	1	Serhaddî yaptırmak amacıyla boyanmıştır.	1-29 Şab'an 1178	24 Ocak-21 Şubat 1765
Kitap ¹⁴²	1	Arapça ile ilgili olduğu tahmin edilen Musavver Cem'u'l-Cevâmî' isimli eser ¹⁴³ şehzadeye verilmiştir.	1-30 Ramazan 1178	22 Şubat-23 Mart 1765
Yüzük ¹⁴⁴	2	III. Mustafa'ya ait olan yüzükler bozularak altınlarıyla biri elmas, diğeri yakut olmak üzere iki yüzük hazırlanmıştır.		
Asâ ¹⁴⁵	3	İkisi zaten şehzadeye ait olan asâlar tamir edilmiş, bir tanesi de yeni yapılmıştır.	1-29 Şevval 1178	24 Mart-21 Nisan 1765
Çetr ¹⁴⁶	1	Cibinlik olduğu zannedilen bu eşya güvez renkli olup astarlıdır.		
Nihâlî ¹⁴⁷	1	Yer yaygısı olduğu düşünülen, elvan serâser kebir nihâlî olarak	1-30 Zilka'de 1178	

¹³¹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.4b.

¹³² BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.5b.

¹³³ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.5b.

¹³⁴ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.3a.

¹³⁵ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.3a.

¹³⁶ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.3b.

¹³⁷ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/6, vr.6b.

¹³⁸ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/7, vr.2b.

¹³⁹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/7, vr.3a.

¹⁴⁰ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/7, vr.4a.

¹⁴¹ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/8, vr.4a.

¹⁴² BOA, *TSMA*, d., nr.2409/9, vr.3b.

¹⁴³ Eser hakkında bkz. Mehmet Reşit Özbalıkcı, "Cem'u'l-Cevâmî", *TDVİA*, C.7, İstanbul 1993, s.345.

¹⁴⁴ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.3b.

¹⁴⁵ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.4b.

¹⁴⁶ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/10, vr.6a.

¹⁴⁷ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/11, vr.3a. Çeşitli sözlüklerde ve çalışmalarda döşemelik, halı, kilim, döşek örtüsü olarak tanımlanan (Ömer Barkan, "Edirne Askerî Kassamı'na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C.III, S.5-6, (1966), s.477; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s.693; Barış Dağlı, *Kelime Kazanımı Üzerine Bir Araştırma (Kıyafet ve Kumaş Adları Örneği)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),

		tanımlanan bu örtü hazine tarafından yaptırılmıştır.		22 Nisan-21 Mayıs 1765
Çizme kesesi ¹⁴⁸	4	Atlastan hazırlanmış olup güvez renklidir.	1-29 Zilhicce 1178	22 Mayıs-19 Haziran 1765

Görüldüğü gibi ikinci aydan itibaren yılın sonuna kadar şehzadeye verilen, - yaptırılan, diktirilen, satın alınan kısacası tahsis edilen- eşyalar tabloda kronolojik olarak listelenmiştir. Bunların arasında ölçüleri belirtilmeyen iki parça kadife, iki parça Buhurî şal ve şal olarak kaydedilmiş olan farklı özelliklerde ve renklerde kumaşlar mevcuttur ki Selim'e gelecekte hazırlanacak kıyafetler için ayrıldığı zannedilmektedir. Nitekim birinin serhaddî yaptırmak maksadıyla boyandığı belirtilmiştir.

Bohça, kese gibi eşyaların giyeceklerin korunmasında, keza açıkça çizme kesesi olarak kaydedilen torbaların ise çizmelerin saklanmasında kullanılmak üzere hazırlandıkları düşünülmektedir. Bohçalardan biri ile çizme keseleri kemhâ ve atlastan dikilerek diğerlerinden daha özenli hazırlanmıştır. Yatağının etrafını ve üzerini örtmek için yaptırıldığı yani cibinlik olduğu tahmin edilen bir örtü ile odasına yaymak amacıyla en değerli kumaş olan serâserden hazırlanan bir yaygı da şehzadeye hazırlananlar arasındadır. Ayrıca bir avize odasının aydınlatılmasında kullanılması için satın alınmıştır.

Bunların dışında bir şemsiye kılıfı ile gümüşten zincir yaptırılmış, okluk olarak kullanılan, hazineye mevcut olan üzeri inci ve zümrütlerle süslenmiş bir mahfaza da şehzade için hazırlanmıştır.¹⁴⁹ Aslında o dönemde daha üç yaşı bile dolmamışken

İstanbul 2007, s.205; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.98; Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011, s.518; Şükriye Pınar Özyalvaç, *İstanbul Konut Mimarisinde Lüks ve Konfor (18. Yüzyıl)*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2015, s.624; C. Görür, *a.g.t.*, s.52, 59, 60; B. Ersöz, *a.g.t.*, s.47) bu eşyanın tam olarak neyi ifade ettiği anlaşılammış olmakla birlikte şehzadenin odasına veya yatağına yaymak amacıyla hazırlanmış halı, kilim gibi yer yaygısı ya da yatak örtüsü olması ihtimali üzerinde durulmuştur. Hülya Tezcan, "Osmanlı Sarayı İçin Dokunmuş Yer Yaygıları", *Arış Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, S.5, (2011), s.120-127, künyeli makalede, Topkapı Sarayı koleksiyonunda ipekle dokunmuş yer yaygılarının bulunduğu, halı ve kilime nazaran daha ince oldukları için altına kaliteli Mısır hasır serilerek kullanıldığı ifade edilmiştir. Ancak yine Hülya Tezcan, *Atlaslar Atlası: Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993, s.33'te, serâserin sarayda daha çok hil'at yani üst kaftanı olarak kullanıldığı, bunun yanında taht döşemesiyle şehzade yorganları için de tercih edildiği belirtilmiştir ki bu nedenle şehzadeye serâserden hazırlanmış olan örtünün yer yaygısından ziyade yorgan ya da yatak örtüsü olduğu düşünülebilir. Ancak ilgili defterde "*Necâbetlü Sultan Selim Hazretlerinin odasına ferş olunmak için ...*" yaptırıldığı ve büyük olduğu (BOA, *T SMA, d.*, nr.2409/11, vr.3a) ifade edildiğinden nihâlî denilen bu eşyanın yer yaygısı olma ihtimali daha kuvvetli görünmektedir.

¹⁴⁸ BOA, *T SMA, d.*, nr.2409/12, vr.3b.

¹⁴⁹ Selim'in belirtilen eşyalarıyla veya çocukluk döneminde sahip olduklarıyla ilgili herhangi bir görsel bulunmamakla birlikte örnek olması maksadıyla günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi Seferli Koğuşu'nda sergilenen altın, elmas, inci ve zümrütten hazırlanmış olan bir tespih ile padişahlığı döneminde bu tespihi kullandığını gösteren portrenin görselleri Ek XVII'de verilmiştir.

Selim'in okçulukla meşgul olmaya başlaması gelecekte bu alandaki başarıları için zemin hazırlamıştır.

Sarayın kuyumcuları tarafından değerli taşlardan hazırlanan iki yüzük ile giysilerinde kullanılması maksadıyla yaptırılan düğmeler Selim'in eşyaları arasında yer almaktadır. Yüzükler için babasına ait olan yüzükler bozulmuş ve biri elmas, diğeri yakut taşlı iki altın yüzük yaptırılmıştır. Haremden gönderilen zümrütten de kırk üç adet düğme hazırlanmıştır ki bu düğmelerin Zilka'de 1178/22 Nisan-21 Mayıs 1765 ayında dikilen kaftan ile binişte veya her ikisinde birden kullanılmış olması ihtimal dahilindedir.

Tüm bunlardan başka şehzadeye Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765 ayında muhtemelen eğitim hayatına başlangıç olması maksadıyla Arapça öğrenimiyle ilgili olduğu zannedilen *Musavver Cem'ü'l-Cevâmi'* isimli kitap verilmiş, bu şekilde erken dönemde okuma-yazmaya, hatta dil öğrenmeye ısındırılmaya çalışılmıştır. Aslında iki yaşını doldurmuş sultanlara ve şehzadelere kitap gönderilerek ilgilerine sunulması âdettendir. Nitekim Selim'in kız kardeşlerinden biri olan Beyhan Sultan'a da iki yaşındayken kitaplar gönderilmiş, onunla 1767 yılının Eylül ayında Şehzade Selim de dahil olmak üzere Şah, Mihrişah sultanlarla Şehzade Mehmed'e beşer cilt olmak üzere *Musavver Hamse-i Nizâmî* ile *Musavver Şâhnâme* verilmiştir.¹⁵⁰ Sultanlarla şehzadelerin henüz çok küçük olmaları nedeniyle bu kitapların ilgilerini çekmesi amacıyla özellikle tasvirli yani resimli halleri gönderilmiştir.

Son olarak şehzadenin şahsına ait eşyaları arasında bulunan iki asâsından söz edilebilir ki bu dönemde asâlar iki defa tamir edilmiş, ilave olarak bir tane de yeni yaptırılmıştır. Bu asâlar oyun maksadıyla kullanılmışsa bir yıl içinde iki kez onarılmaları bundan olmalıdır.

Sonuç

Bu çalışmada 1178/1764-1765 yılına ait Ceyb-i Hümâyûn ve Harç-ı Hassa defterlerinde yer alan verilerden, o dönemde henüz üç yaşındaki Şehzade Selim ile ilgili olanlar değerlendirilmiş, elde edilen bulgular ayrıntılı olarak anlatılmaya gayret edilmiştir. Selim'in erken çocukluk dönemine denk gelen bu yılda çoğu giyecek olmak üzere başka bazı eşyalar da hazırlanmış ve kullanımına verilmiştir. Dönemin giyim

¹⁵⁰ B. Ersöz, *a.g.t.*, s.59.

anlayışını yansıtan fakat hanedana mensubiyeti nedeniyle saray kıyafetleri olarak nitelenen tarzda hazırlanan bu giysilerin özellikle dış giyime ait olanları oldukça özenli ve gösterişlidir. Ancak belirtilmelidir ki gerek bu giysiler gerekse şehzadeye hazırlanan diğer eşyalar için gerekli olan kumaşların, kürklerin, değerli madenlerle taşların ve başka bazı malzemenin önemli bir kısmı satın alınmaktan çok metinde yer yer bahsedildiği gibi haremden, mabeynden veya hazineden gönderilmiştir. Bunun yanında hanedan mensuplarının ya da padişah babanın daha önce kullanmış olduğu kıyafetlerle eşyaların sökülmesi veya bozularak yeniden tasarlanmasıyla da giysiler ve çeşitli eşyalar hazırlanmıştır. Bu durum aslında sadece Şehzade Selim için hazırlananlarla ilgili olmayıp israfı önlemek amacıyla benimsenmiş olan genel bir tutumdur. Nitekim 1178/1764-1765 yılında, o dönemde hayatta olan Selim'in iki kız kardeşi için de aynı uygulamanın geçerli olduğu görülmüş, gerekli kumaşlarla diğer eşyalarda kullanılan materyalin çoğunun sarayın farklı birimlerinden verildiği tespit edilmiştir. Keza 1766 yılının başında dünyaya gelen Selim'in diğer kız kardeşi Beyhan Sultan'a hazırlananlarda da benzer şekilde hareket edilmiştir.¹⁵¹

1178/1764-1765 yılı verileri arasında şehzadenin kız kardeşleri olan Şah ve Mihrişah sultanlarla ilgili kayıtların bulunması şehzadeye hazırlananlarla sultanlar için diktirilen veya yaptırılanların karşılaştırılmasına imkân sağlamıştır. O dönemde Selim tek şehzade olduğu için acaba farklı bir muamele görmüş müdür, sorusuna cevap aramak için iki sultana ait giysilerle eşyalar gözden geçirilmiştir. Tüm verileri burada değerlendirmek mümkün olmadığından üst giyime ait olan birkaç giysi ile değerli taşlarla bezenmiş bazı eşyalar üzerinden bilgi aktarmanın yeterli olacağı ve fikir vereceği düşünülmüştür. Buna göre Şah Sultan'a ait altmış adet entari, üç hırka, bir kaput ve bir tilki, yedi samur, iki de kakum olmak üzere on tane kürk diktirildiği tespit edilmiştir. Şah Sultan ile Selim'den daha küçük olan Mihrişah için ise elli iki entari, dört hırka, bir cübbe, üç biniş, iki kaput ve iki samur, bir vaşak, üç tanesi kakum olan altı kürk hazırlandığı görülmüştür. Üstelik her iki sultanın kıyafetlerinin neredeyse tamamının şerit ve bükmelerle süslendiği saptanmıştır. Selim'in giysilerine göre sayı bakımından daha az olmakla birlikte sultanların kıyafetlerinin de önemsendiği ve özenle hazırlandığı kayıtlara yansımıştır. Hatta giysilerde kullanılan kumaşlarla

¹⁵¹ B. Ersöz, *a.g.t.*, s.64, 66.

kürklerin genellikle Selim'in kıyafetlerinde kullanılan kumaşlar ve kürklerle aynı olduğu fark edilmiştir. Sadece Selim için diktirilen bazı kaftanların oldukça süslü olması, değerli maden ve taşlardan düğmeleri ile bezemelerinin bulunması dışında herhangi bir ayırım yapılmadığı görülmüştür. Ancak bu durumun Mihrişah Sultan için olmasa bile Şah Sultan için başka şekilde telafi edildiğini söylemek yanlış olmasa gerektir. Nitekim Selim'in giysilerinde kullanılan altın, elmas, inci ve zümrüde karşın Zilhicce 1178/22 Mayıs-19 Haziran 1765 ayında Şah Sultan'a hazineden verilen Kur'an-ı Kerim ile kabının¹⁵² ve aynaların¹⁵³ -sayıca çok daha fazla değerli taş ile zengin süslemelerinin olduğu tespit edilmiştir. Muhtemelen Mihrişah Sultan, Şah sultan'a göre daha küçük olduğu için onun eşyaları arasında mücevherli bir altın bıçak¹⁵⁴ dışında başka kıymetli eşyaya rastlanmamıştır. 10 Aralık 1762 tarihinde dünyaya gelen ve henüz iki yaşını doldurmamış olan Mihrişah Sultan'a Rebi'ülâhır 1178/28 Eylül-26 Ekim 1764 ayında verilen bu bıçak gibi Şah Sultan'a da bir tane takdim edilmiştir.¹⁵⁵ Aslında Rebi'ülâhır 1178/28 Eylül-26 Ekim 1764'te Selim'e mücevherli tirkeş verildiğinde hazineden temin edilen farklı süslemeleri olan bu bıçaklar da sultanlara teslim edilmiştir.¹⁵⁶

Sözü edilen verilere dayanarak Selim'den sekiz ay kadar büyük olan Şah Sultan ile bir yaş kadar küçük Mihrişah Sultan'ın şehzadeden ayrı bir muameleye tâbi tutulmadıklarını belirtmek gerekir. Bu yargıyı pekiştiren bir başka durum çocuklar için diktirilen ayakkabılar ve terliklerdir. III. Mustafa kendisi için çeşitli ayakkabılar diktirirken çocuklarına da hazırlatmış ve çocuklar için yaptırılan ayakkabılarla terlikler defterlere üç ayda bir, üç ayı kapsayacak şekilde toplu olarak yazılmıştır. Başka bir deyişle hangi çocuğa hangi ayakkabı veya terliğin yaptırıldığı belirtilmeyip ayakkabı

¹⁵² Ahmed bin Muhammed hattıyla yazılmış olan Kur'an-ı Kerim'in cildinde otuz iki hurda elmas ve on sekiz damla yakut bulunduğu belirtilmiş, ayrıca şemselerinin mineli, müşebbek yani kafes gibi örülmüş altın ciltli olduğu ifade edilmiştir. Mushafın kesesinin de iki yakut ve doksan sekiz elmas ile süslü olduğu kayda geçirilmiştir. Bkz. BOA, *TSMA*, d., nr.2409/12, vr.5a.

¹⁵³ Kapaklı ve yuvarlak olan aynalardan biri sarı serâser üzerine yerleştirilen yüz iki hurda elmas, yakut, zümrüt ve inci ile süslenmiş, diğeri ise sarı arakçin üzerine döşenen dört yüz yirmi altı elmas, beş yüz otuz dokuz yakut, yirmi beş zümrüt, dört yüz yirmi dört edna olduğu belirtilen inci ile bezenmiştir. Bkz. BOA, *TSMA*, d., nr.2409/12, vr.5a.

¹⁵⁴ Kabzasıyla kını yeşil mineli olan altın bıçağın küçük ve orta boyutta yetmiş altı elmas, altı kırmızı yakut ile süslü olduğu belirtilmiştir. Bkz. BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.4b.

¹⁵⁵ Şah Sultan'a verilen altın bıçağın zemininin mor minekârî olduğu, kabzasıyla kınının elli yedi hurda elmas, bir zümrüt ve üç yakutla bezendiği ifade edilmiştir. Bkz. BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.4b.

¹⁵⁶ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/4, vr.4b.

ya da terliğin türü yazılmış ve bunlardan kaçar tane hazırlandığı ifade edilmiştir.¹⁵⁷ Veriler kişiye özel olmadığı için bu çalışmada Selim'e ait olanlara yer verilememiş, her bir ayakkabı çeşidine dair toplam sayı verilmesi nedeniyle Selim'in ayakkabı ve terliklerinin sayısı belirlenememiştir. Aslında toplamların üçte biri, bir çocuğa diktirilenlerin sayısını verebilir, ancak ayakkabılarla terliklerin eşit dağıtılıp dağıtılmadığı konusunda net bilgi olmadığı için hesaplama yoluna gidilmemiştir.

Son söz olarak saraydaki gündelik hayattan bir kesitin sunulduğu bu çalışmada giysileriyle eşyaları değerlendirilen Şehzade Selim örneğinde sarayın çocuklarına gösterilen özen resmedilmiştir. Dünyaya geldikleri andan itibaren sadece Selim'e değil kız kardeşlerine de özel önem verildiği, rengarenk süslü kıyafetler giydirildiği tespit edilmiştir. Ayrıca ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli eşyaların temin edildiği ya da çoğu önceden mevcut olanların elden geçirilerek veya olduğu gibi kullanılması için tahsis edildiği görülmüştür. Giysilerle eşyalarda özel dokunan hatta içinde altın ve gümüş teller bulunan kumaşların, değerli kürklerle madenlerin ve de taşların kullanılması hiç şüphesiz saraya mensubiyetin önemli bir göstergesidir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA, d.)*, nr.2409/2, vr.2b, 3b, 4a; nr.2409/3, vr.3b, 4a; nr.2409/4, vr.4b, 5a, 5b, 6a; nr.2409/5, vr.3b, 4a; nr.2409/6, vr.3a, 3b, 6b, 7a; nr.2409/7, vr.2b, 3a, 3b, 4a; nr.2409/8, vr.3b, 4a; nr.2409/9, vr.3a, 3b, 4b, 6b, 7a,7b; nr.2409/10, vr.3a, 3b, 4b, 5a, 5b, 6a; nr.2409/11, vr.2b, 3a, 3b, 4a, 4b, 5a; nr.2409/12, vr.2a, 3b, 4a, 5a.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Acar, Şinasi-Z. Metin Ateş, "Gez Uzunluğu Ne Kadardı?", *Yapı*, S.330, (Mayıs 2009), s.60-64.

Acar, M. Şinasi, *Osmanlı'da Sportif Atıcılık Nişan Taşları*, Yem Yayın, İstanbul 2013.

Acar, Şinasi, *Osmanlı'da Günlük Yaşam Nesnelere*, Yem Yayın, İstanbul 2015.

¹⁵⁷ Rebi'ülevvel 1178/29 Ağustos-27 Eylül 1764, Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765 ve Zilhicce 1178/22 Mayıs-19 Haziran 1765 aylarına ait veriler arasında bulunan ayakkabılarla terliklerin bilgileri "*Necâbetlî Sultan Selim ve ismetli sultanân hazerâtı için ...*" denilerek kaydedilmiştir. Şehzadenin adı sadece Cemâziyelâhır 1178/26 Kasım-24 Aralık 1764'te yer alan verilerde geçmemiş, ayakkabıların sadece sultanlara yaptırıldığı ifade edilmiştir. Rebi'ülevvel 1178/29 Ağustos-27 Eylül 1764 ayında kaydedilen ayakkabılarla terliklerin aynı zamanda Muharrem 1178/1-30 Temmuz 1764 ve Safer 1178/31 Temmuz-28 Ağustos 1764 aylarında diktirilenleri kapsadığı, keza Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765 ayı kayıtlarının Receb 1178/25 Aralık 1764-23 Ocak 1765 ayı ile Şab'an 1178/24 Ocak-21 Şubat 1765 ayında yaptırılanları, Zilhicce 1178/22 Mayıs-19 Haziran 1765 ayında kaydedilmiş olanların ise Şevval 1178/24 Mart-21 Nisan 1765 ile Zilka'de 1178/22 Nisan-21 Mayıs 1765 döneminde yaptırılan ayakkabılarla terlikleri içerdiği belirtilmiştir. Bkz. BOA, *TSMA, d.*, nr.2409/3, vr.5b; nr.2409/9, vr.7b; nr.2409/12, vr.5b. Bu veriler Ek XVIII-Ek XX'de listelenmiştir.

- Adıbelli, Kemal, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Saray Dokümanlarının Günümüzde Kullanımı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019.
- Ağca Diker, Sevgi, *Has Oda ve Teşkilatı*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2019.
- Ağca Diker, Sevgi, *Osmanlı Saray Teşkilatında Has Oda*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2021.
- Aksın Çevik, Ayşe Emsal, "III. Selim'in Sanatçı Kişiliği ve Beste Formundaki Eserlerinin Usul-Aruz İlişkisi Yönünden İncelenmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.45, (2021), s.197-209.
- Alan, Elif, *Gaziantep Yöresi Dokümanlarından "Kutnu" Üzerine Bir İnceleme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011.
- Alan, Hayrunnisa, "Sâhipkırın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (TDVİA)*, C.EK-2, Ankara 2019 (Gözden geçirilmiş 3. basım), s.443-444.
- Alikılıç, Dünder, *Osmanlı'da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi*, Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul 2004.
- Altay, Fikret, *Kaftanlar*, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, İstanbul 1979.
- Atasoy, Nurhan, "Kaftan", *TDVİA*, C.EK-1, Ankara 2020 (Gözden geçirilmiş 2. basım), s.709-710.
- Ayhan, Fatma, "Türklerin Giyim Kuşamında Kürk", 38. *ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi) (10-15.09.2007 Ankara) Bildiriler*, C.I, Ankara 2008, s.189-202.
- Barkan, Ömer, "Edirne Askerî Kassamı'na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)", *Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi*, C.III, S.5-6, (1966), s.1-479.
- Beşiroğlu, Ş. Şehvar, "Sultan III. Selim ve Besteleri", *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s.653-664.
- Beydilli, Kemal, "Selim III", *TDVİA*, C.36, İstanbul 2009, s.420-425.
- Beydilli, Kemal, "III. Selim: Aydınlanmış Hükümdar", *Nizâm-ı Kadîm'den Nizâm-ı Cedîd'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s.27-57.
- Beydilli, Kemal, "Mustafa III", *TDVİA*, C.31, Ankara 2020, s.280-283.
- Bor, Sefer, *III. Selim Hayatı, Edebi Kişiliği, Şarkıları ve 18. Yüzyıl Müsîkîsine Etkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Van 2019.
- Çakır, Merve, "Osmanlı Hânedanında Doğum: Velâdet-i Hümâyûn", *Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu Padişahın Evi Harem*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2012, s.64-67.
- Dağlı, Barış, *Kelime Kazanımı Üzerine Bir Araştırma (Kıyafet ve Kumaş Adları Örneği)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007.
- Engin Alpat, Fatma, "Osmanlı İmparatorluğunun 15. Yüzyıl ve 18. Yüzyıllar Arası Saray Kumaşlarında Kullanılan Bitkisel Üslup", *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), (2010), s.27-50.
- Erdem, Sargon, "Atlas", *TDVİA*, C.4, İstanbul 1991, s.80-81.
- Eren, Ahmet Cevat, *Selim III. 'ün Biyografisi*, Nurgök Matbaası, İstanbul 1964.
- Eren, A. Cevat, "Selim III", *İslâm Ansiklopedisi (İA)*, C.10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s.441-457.
- Erkal, Mehmet, "Arşın", *TDVİA*, C.3, İstanbul 1991, s.411-413.

Ersöz, Burçak, *III. Mustafa'nın Kızı Beyhan Sultan ve Hayatı (1766-1824)*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2020.

Esiner Özen, Mine, "Türkçe'de Kumaş Adları", *Tarih Dergisi Fatih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısı*, S.33, (1982), s.291-340.

Eyice, Semavi, "İncili Köşk", *TDVİA*, C.22, İstanbul 2000, s.278-279.

Eyiol Toktaş, Pınar, "Osmanlı Sultan Kaftanlarında Kürk", *Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1/1, (2006), s.194-201.

Gedik, Nusret, *İlhâmî Sultan III. Selim*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2021.

Görünür, Lale-Semra Ögel, "Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanılışları", *İTÜ Dergisi/b Sosyal Bilimler*, C.3, S.1, (Aralık 2006), s.59-68.

Görür, Cem, *Sultan III. Mustafa: Ailesi, Günlük Hayatı, Dini ve İlmi İlgileri*, (Basılmamış Doktora Tezi), Bilecik 2020.

Gürcan Yardımcı, Kevser, "Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinden Örnekler", *International Journal of Cultural and Social Studies*, V.2 (Special Issue 1), (2016), s.219-241.

İrmak, Yunus, *III. Mustafa Rûznâmesi (H.1171-1177/M.1757-1763)*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 1991.

"İslâhatçı Bir Osmanlı Hükümdarı III. Sultan Mustafa", *Hayat Tarih Mecmuası*, C.2, S.8, (Eylül 1965), s.49.

İnalçık, Halil, "Osmanlı Metrolojisine Giriş", *Türk Dünyası Araştırmaları*, İngilizce'den Tercüme Eden: Eşref Bengi Özbilen, S.73, (Ağustos 91), s.21-50.

İnciciyan, P. G., "XVIII. Asrın Sonunda Osmanlı Devleti Tartılar ve Ölçüler", *Hayat Tarih Mecmuası*, C.2, S.8, (Eylül 1965), s.72-74.

İpşirli Argit, Betül, "Osmanlı İstanbul'unda Giyim Kuşam", *Antik Çağ'dan XXI. Yüzyıla Büyük İstanbul Tarihi*, ed. Arif Bilgin, C.IV (Toplum), İSAM Yayınları, İstanbul 2015, s.230-263.

Kallek, Cengiz, "Miskal", *TDVİA*, C.30, Ankara 2020, s.182-183.

Karaca, Filiz, "Kürk", *TDVİA*, C.26, Ankara 2002, s.568-570.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C.V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.

Koca, Emine, "18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Erkek Modası", *Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, S.7, (2009), s.63-81.

Koca, Emine-Fatma Koç, "Kıyafetnameler ve Ralamb'ın Kıyafet Albümü'ndeki 17. Yüzyıl Osmanlı Toplumunu Giysi Özelliklerinin İncelenmesi", *Turkish Studies*, V.9/11, (Fall 2014), s.371-394.

Koç, Fatma, "XVI. ve XVII. Yüzyıl Saray Çocuk Giysileri", *Osmanlı*, ed. Güler Eren, C.11, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s.529-533.

Koçu, Reşad Ekrem, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul 2021.

Kurtaran, Uğur, "Osmanlı Devleti'nde Şehzadelik Kurumuna Yeni Bir Bakış: Şehzadelerin Doğumu, Yetiştirilmesi ve Tahta Çıkış Süreçleri Hakkında Bir Değerlendirme", *Turkish Studies*, C.9, S.4, (2014), s.759-778.

Kütükoğlu, Mübahat, "Osmanlı İktisadi Yapısı", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, C.1, IRCICA Yayınları, İstanbul 1994, s.513-539.

Mert, Talip, "III. Selim'in İlk Besmelesi", *Musiki Mecmuası*, S.470: 20, s.60-62.

- Ocakoğlu, Nuran, "Osmanlı Sarayı Kadın Giysileri ve Günümüz Giysi Tasarımına Bir Uyarılama", *Ulakbilge*, C.6, S.30, (2018), s.1537-1548.
- Ok, Meltem, "Tasarım ve Süsleme Öğeleriyle Topkapı Sarayı Padişah Kaftanları", *Akdeniz Sanat Dergisi*, C.8, S.16, (2015), s.70-85.
- Orhonlu, Cengiz, "Hazine", *TDVİA*, C.17, İstanbul 1998, s.130-133.
- Özbalıkcı, Mehmet Reşit, "Cem'u'l-Cevâmi", *TDVİA*, C.7, İstanbul 1993, s.345.
- Özcan, Nuri, "Selim III/Mûsiki", *TDVİA*, C.36, İstanbul 2009, s.425-426.
- Özyalvaç, Şükriye Pınar, *İstanbul Konut Mimarisinde Lüks ve Konfor (18. Yüzyıl)*, (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 2015.
- Pakalın, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.I-III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993.
- Parlatır, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2016.
- Sahillioğlu, Halil, "XVII. Yüzyılın Ortalarında Sırmakeşlik ve Altın-Gümüş İşlemeli Kumaşlarımız", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.16, (Ocak 1969), s.48-53.
- Sahillioğlu, Halil, "Ceyb-i Hümâyûn", *TDVİA*, C.7, İstanbul 1993, s.465-467.
- Sahillioğlu, Halil, "Dirhem", *TDVİA*, C.9, İstanbul 1994, s.368-371.
- Sahillioğlu, Halil, "Hicrî 1167 (M. 1754) Kürk Fiyatı ve Kürkçü Nizamı", *Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan*, ed. Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul 2006, s.595-612.
- Sakaoğlu, Necdet, *Bu Mülkün Kadın Sultanları*, Alfa Tarih, İstanbul 2015.
- Salgar, M. Fatih, *III. Selim Hayatı-Sanatı-Eserleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2001.
- Salman, Fikri, *Tarihi Türk Kumaş Sanatı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1999.
- Shaw, Stanford J., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Geleneksel Reformdan Modern Reforma Geçiş: Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud Dönemleri", *Türkler*, ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C.XII, Yeni Türkiye Yayını, Ankara 2002, s.609-628.
- Shaw, Stanford J., *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu*, çev. Hür Güldü, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.
- Şen, Adil, *Osmanlıda Dönüm Noktası (III. Selim Hayatı ve Islahatları)*, Fecr Yayınları, Ankara 2003.
- Tayyâr-Zâde Atâ, *Osmanlı Saray Tarihi-Târîh-i Enderûn*, haz. Mehmet Arslan, C.1, Kitabevi Yayını, İstanbul 2010.
- Terzi, Arzu, "Hazîne-i Hâssa Defterleri (Mahiyetleri-Tasnifleri Hakkında Tespitler)", *I. Millî Arşiv Şûrası (Tebliğler-Tartışmalar)*, yay. haz. Râhim Erişti, Hacı Osman Yıldırım, Vahdettin Atik, Yusuf Yay, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1998, s.705-715.
- Terzi, Arzu T., *Hazine-i Hassa Nezareti*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2000.
- Tezcan, Hülya, "Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde Bulunan Bir Terzi Defteri", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-2*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1987, s.166-175.
- Tezcan, Hülya, *Atlaslar Atlası: Pamuklu, Yün ve İpek Koleksiyonu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993.
- Tezcan, Hülya, "Ferace", *TDVİA*, C.12, İstanbul 1995, s.349-350.

Tezcan, Hülya, *Osmanlı Sarayının Çocukları Şehzadeler ve Hanım Sultanların Yaşamları, Giysileri, Aygaz Yayınları, İstanbul 2008.*

Tezcan, Hülya, "Modanın Tarihi Dökümanları", *Akdeniz Sanat Dergisi, C.4, S.7, (2011), s.95-97.*

Tezcan, Hülya, "Osmanlı Sarayı İçin Dokunmuş Yer Yaygıları", *Arış Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi, S.5, (2011), s.120-127.*

Tezcan, Hülya, "Saray Kıyafetlerinin Hazırlanma Süreci ve Halk Giyiminde Sarayın Rolü", *XVI. Türk Tarih Kongresi (Ankara: 20-24 Eylül 2010) Kongreye Sunulan Bildiriler, C.IV/I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2015, s.545-551.*

Tozduman Terzi, Arzu, "Hazîne-i Hâssa", *TDVİA, C.17, İstanbul 1998, s.137-141.*

Tozduman Terzi, Arzu, "Osmanlı Hazinesi", *Türkler*, ed. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca, C.10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s.893-903.

Türkoğlu, Sabahaddin, "Cübbe", *TDVİA, C.8, İstanbul 1993, s.102-103.*

Uluçay, M. Çağatay, *Padişahların Kadınları ve Kızları, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2012.*

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, "Osmanlı Devleti Maliyesinin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi", *Belleten, C.XLII/165, Ankara 1978, s.67-93.*

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988.*

Ülkütaşır, M. Şakir, "Geçmiş Çağlarda Türk Hayatı: Tarihimizde Kürk", *Ülkü Halkevleri ve Halkodaları Dergisi, C.IV, S.41, (Mayıs 1950), s.8-9.*

Ülkütaşır, M. Şakir, "Türk Osmanlı Tarihinde Kürk", *Hayat Tarih Mecmuası, S.12, (Ocak 1969), s.28-30.*

Ünal, Mehmet Ali, *Osmanlı Tarih Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul 2011.*

Yaman, Bahattin, "18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Saray Ehl-i Hıref (Sanatkârlar) Teşkilatı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Rektör Prof. Dr. Hasan Gürbüz'e Armağan, S.3, (1996), s.273-292.*

Yaman, Bahattin, *Sarayın Terzileri 16-18. Yüzyıl Osmanlı Hassa Kıyafet Birimleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2018.

Yarç, Güler, "Osmanlı Kürk Ticaretinde Bir Ölçü Birimi: Beden", *Beden Kitabı*, ed. Emine Gürsoy-Naskali, Aylin Koç, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009, s.485-509.

Yılmaz, Fehmi, *Osmanlı Tarih Sözlüğü, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2010.*

Yılmaz, Kâşif, *III. Selîm (İlhâmî) Hayatı, Edebî Kişiliği ve Dîvânın Tenkitli Metni*, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Edirne 2001.

Yılmaz, Kâşif, "III. Selîm'in (İlhâmî) Divanı ve Edebî Yönü", *Prof. Dr. Necmettin Hacıeminoğlu Hatıra Kitabı, Türk Edebiyatı Vakfı, İstanbul 2017, s.430-447.*

Yılmaz, Muammer, *Osmanlı'da Töre, Tören ve Alaylar*, Elit Kültür, İstanbul 2010.

Elektronik Kaynaklar

Türkiye Dokuma Atlası Anadolu'nun Miras Kumaşları,

<https://www.itkib.org.tr/files/downloads/Belgeler/dokumaatlası-sergi.pdf>,
(10.08.2023).

EKLER

Ek I

III. Mustafa ile Şehzade Selim'e Ait Suluboya Resim¹⁵⁸



¹⁵⁸ H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.58.

Ek II

Şehzade Selim'in On İki Yaşındaki Halini Gösteren Yağlıboya Resim¹⁵⁹



Ek III

1-29 Safer 1178/31 Temmuz-28 Ağustos 1764 Döneminde
Hazırlanan Giysiler ve Eşyalar ile Yapılan Masraflar¹⁶⁰

Hazırlanan Giysinin/Eşyanın Türü	Adedi	Özellikleri	Kullanılan Kumaşın Miktarı		Kullanılan Kumaş İçin Yapılan Ödeme		Terzi İçin Ödenen		Gazzaz İçin Ödenen		Toplam	
			Zirâ'	Rubu'	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe
Biniş	1	İnci düğmeli olup haremden gönderilen lacivert renkli şalâkî softan dikilmiş, iç kısmı için satın alınan sandal kullanılmıştır.										

¹⁵⁹ H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.59.

¹⁶⁰ BOA, *TSMA*, d., nr.2409/2, vr.2b, 3b, 4a.

Cübbe	2	Haremden gönderilen lacivert renkli şalı softan diktirilmiş, bunlardan birinin tırfilli beyaz olduğu belirtilmiştir. İç kısımlarının da satın alınan sandal ile kaplandığı ifade edilmiştir.	9	2	9	30	56	30	18,5	50	90	5
Çakşır	15	Haremden gönderilen şalı softan hazırlanmıştır.										
Kaftan	1	Haremden gönderilen düz gezi keremsüddan diktirilmişlerdir.										
Entari	1											
Sandal dizlik	2	Bu dizliklerin ikisi haremden gönderilen parçalardan diktirilmiş, diğer ikisi için sandal satın alınmıştır. Ayrıca mevcut olan ve mervani denilen bez kullanılmıştır.	5,5	1	5,5	15						
Sandal dizlik	2											
Entariler için bend	24	Bütün entarilere bend diktirilmişlerdir.					9	30	10	40	19,5	10 ¹⁶¹
Kuzu zinciri?	1	Sim yani gümüşten üretilmiştir.									5	21 ¹⁶²
Toplam											114,5	36

Ek IV

**1-30 Rebi'ülevvel 1178/29 Ağustos-27 Eylül 1764 Döneminde
Hazırlanan Giysiler ve Yapılan Harcamalar¹⁶³**

Hazırlanan Giysinin/Kumaşın Türü	Adedi	Özellikleri	Kumaşın Miktarı		Terzi İçin Ödenen	Gazzaz İçin Ödenen	Toplam
			Zirâ'	Rubu'			
Entari	6	Haremden gönderilen parçalardan diktirilmişlerdir.			42,5	6	48,5
Kaftan	3	Haremden gelen düz keremsüddan hazırlanmışlardır.					
Kadife		Al renkli olup düzdür.	6,5	3			
Toplam							48,5

Ek V

**1-29 Rebi'ülâhır 1178/28 Eylül-26 Ekim 1764 Döneminde
Hazırlananlar ve Yapılan Masraflar¹⁶⁴**

Hazırlanan Giysinin/Eşyanın Türü	Adedi	Özellikleri	Kullanılan Sandal ve Şalın Miktarı		Kullanılan Kumaş/Altın Şerit için Yapılan Ödeme		Terzi İçin Ödenen		Gazzaz İçin Ödenen		Kürkçü/Kuyumcu İçin Ödenen	Toplam	
			Zirâ'	Rubu'	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe		Kuruş	Kuruş
Tirkeş	1	Lacivert kadife üzerine incili ve zümrütlü olup küçük boyuttadır. Ayrıca okluk olarak kaydedilen aynı işe yarayan bir başka mahfazanın mevcut olduğu belirtilmiştir.					36,5	20	7,5			48	50
Kaftan	3												

¹⁶¹ Bu meblağ sadece Şehzade Selim'in elbiselerine diktirilen bend için olmayıp III. Mustafa'ya dikilen beş tane şalı sof binışın de bedelidir. İlgili deftere birlikte kaydedildiğinden şehzadeye diktirilen bendler için terzi ile gazzaza ne kadar ödeme yapıldığı tespit edilememiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/2, vr.3b. Aşağıda görüleceği üzere diğer bazı giysiler ve eşyalarla ilgili olarak da benzer durumlar söz konusudur. İlgili yerlerde aynı tarz açıklamalar yapılmış ancak şehzade için ne kadar ödeme yapıldığını saptamak mümkün olmamıştır.

¹⁶² Bu meblağ ilgili deftere sim bedeli ile bunu yapan ustanın ücreti olarak kaydedilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/2, vr.4a.

¹⁶³ BOA, TSMA, d., nr.2409/3, vr.3b, 4a.

¹⁶⁴ BOA, TSMA, d., nr.2409/4, vr.4b, 5a, 5b, 6a.

Entari	4	Bu giysiler haremnden gönderilen çeşitli çiçekli keremsüd kumaşlardan hazırlanmıştır.										
Biniş	1	Haremnden gönderilen 3 zirâ' 2 rubu' miktarındaki hüsn-i şâhi şâli sof kullanılmış, iç kısmı için de sandal satın alınmıştır.	4	2 ¹⁶⁵	4	30						
Kaftan	3	Haremnden gönderilen iki tanesi telli bütün, diğeri altınoluk denilen kumaşlardan hazırlanmıştır.					30	4,5				34,5
Entari	3	Haremnden gönderilen telli bütün denilen kumaştan diktirilmişlerdir.										
Serhaddi	1	Limoni düz şal ile kaplı sırt samurdan hazırlanmıştır. Şalın hazinede mevcut olduğu, samurun da haremnden gönderildiği belirtilmiştir.	5,5	1			5	0,5				5,5
Samur cübbe	1	Tenzüyi düz şal ile kaplı sırt samurdan hazırlanmıştır. Kullanılan samur kürk haremnden gönderilmiştir.										
Samur kontuş	1	Yukarıda bahsedilen limoni şal ile kaplı sırt samur serhaddi sökölüp düz şaldan kontuş kap kesilerek kaplanmıştır.	3,5	1			2,5		30	2,5	5	30
Şemsiye kılıfı	1	Sâye çuha ile 6 miskal şerit kullanılmıştır.		3	6,5	30 ¹⁶⁶					6,5	30
Düğme	43	Kuyumcu tarafından haremnden gönderilen zümrütten hazırlanmış, altın da kullanılmıştır.			12					10	22	
Toplam											122	50

Ek VI

1-30 Cemâziyelevvel 1178/27 Ekim-25 Kasım 1764 Döneminde

Hazırlanan Giysiler ve Yapılan Harcamalar¹⁶⁷

Hazırlanan Giysinin Türü	Adedi	Özellikleri	Kullanılan Kumaşın Miktarı		Terzi İçin Ödenen		Gazzaz İçin Ödenen		Toplam	
			Zirâ'	Rubu'	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe
Kaftan	4	Haremnden gönderilen keremsüd, kutnî, buydar? ve beldar kullanılarak hazırlanmışlardır.			48	40	6		54	40
Entari	4									
İçlik	4	Hazinede mevcut olduğu belirtilen kumaştan muhtemelen tül bentten diktirilmiş, fitilli oldukları belirtilmiştir.	4							
Çakşır	1	Şâli çuhadan diktirilmiştir.	1		62,5		5	50	67,5	50 ¹⁶⁸
Toplam									122	30

¹⁶⁵ Hazırlanan giysinin iç kısmında kullanılmak üzere satın alınan sandalın miktarıdır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/4, vr.5a.

¹⁶⁶ Kılıf için harcanan bu meblağın 5 kuruşu şerit bedeli, 1,5 kuruş 30 akçesi de yapan ustanın ücreti olarak kaydedilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/4, vr.5b.

¹⁶⁷ BOA, TSMA, d., nr.2409/5, vr.3b, 4a.

¹⁶⁸ Terzi ve gazzaza ödenen toplam meblağ sadece Şehzade Selim için hazırlanan çakşır için olmayıp III. Mustafa'ya dikilen on tane şâli sof çakşırın da bedelidir. İlgili deftere birlikte kaydedildiğinden şehzadeye diktirilen çakşır için terzi ile gazzaza ne kadar ödeme yapıldığı tespit edilememiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/5, vr.4a. Ancak on bir çakşır diktirildiğine göre toplam tutar on bire bölündüğünde şehzade için diktirilen çakşırın bedeli yaklaşık olarak hesaplanabilir.

Ek VII

1-29 Cemâziyelâhır 1178/26 Kasım-24 Aralık 1764 Döneminde
Hazırlanan Kıyafetlerle Eşyalar ve Yapılan Masraflar¹⁶⁹

Hazırlanan Giysinin/Eşyanın Türü	Adedi	Özellikleri	Kullanılan Kumaşın/Sırma Şemsenin Miktarı		Kullanılan Kumaş/Sırma İçin Yapılan Ödeme		Terzi İçin Ödenen		Gazzaz İçin Ödenen		Toplam	
			Zirâ'	Rubu'	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe
Cübbe	2	İçi sandalla kaplanarak çuhadan hazırlanan bu giysilerden birinin elmas, diğerinin de kayısı renginde olduğu belirtilmiştir.	2									
Çakşır	1	Çuhadan hazırlanmıştır.	0,5	2								
Bohça ¹⁷⁰	2	Biri edna Acem tomarından kesilmiştir.	5	6			9	20	0,5	50	16,5	10
		İkincisi sade kemhâ Acem tomarından kesilmiştir.	2	2								
		Her ikisinin iç kısımlarında beyaz dîmi sandâli kullanılmıştır.	6,5		6,5							
Kaftan	1	Mabeynden gönderilen telli çubuklu kutmeden hazırlanmıştır.					87	30	9,5	30	97 ¹⁷¹	
Entari	1	Nefti renkli ve çiçekli olduğu, mabeynden gönderildiği belirtilmiştir.										
Kaftan	1	Haremden gönderilen güvez renkli düz zeri kumaştan kesilmişlerdir.					18	40	3	20	21,5 ¹⁷²	
Entari	1											
Şal		Hazineden temin edildiği ve turuncu renkte olduğu belirtilmiştir.	3	2							10 ¹⁷³	
Beden kürk	1	Kayısı rengi çuha kaplı olan kürk için on yedi çift samur paçası, iki parça samur kuyruğu kullanılmıştır.									15,5	20
Buhurî şal			2	2								
Serhaddî kabı	1	Düz fıstıklı renkli şaldan hazırlanmıştır.	2	1							3,5	10
Kerrâke	1	İnci şemseli olup al sâye çuhadan hazırlanmıştır. Bunlar için 3 kuruş tutarında kemhâ, 21,5 kuruş 20 akçe tutarında da üç çifti kerrâke, bir çifti kaput için toplam dört çift sırma şemse kullanılmıştır.	24,5	1 ¹⁷⁴	24,5	20	24	20	11,5	20	61,5	20
Kaput	1											
Kese	1	Kırmızı çuhadan hazırlanmıştır.		5	1	20						
Entari	1	Haremden gönderilen al çubuklu kutmeden kesilmiştir.					4	20	0,5		4,5	20
Kaftan	2	Haremden gönderilen düz gezi keremsüddan kesilen bu giysilerden birinin sarı, diğerinin de fıstıklı renkte olduğu belirtilmiştir.					11,5	20	2		13,5	20
Toplam											244	40

¹⁶⁹ BOA, TSMA, d., nr.2409/6, vr.3a, 3b, 6b, 7a.

¹⁷⁰ Gerek bohçaların gerekse üst satırlarda ifade edilen çakşır ile cübbelerin kestirilerek Şehzade Selim'in lalasına teslim edildiği belirtilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/6, vr.3a.

¹⁷¹ Bu meblağ sadece Şehzade Selim için daha sonra dikilmek amacıyla kesilen bir kaftan ile bir entari bedeli olmayıp aynı zamanda III. Mustafa için kesilen beş kaftan ile iki entarinin de yani toplam dokuz parçanın bedelidir. Deftere birlikte kaydedildiğinden şehzadeye hazırlanan entari ve kaftan için terzi ve gazzaza ne kadar ödeme yapıldığı tespit edilememiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/6, vr.3a.

¹⁷² Burada verilen toplam, sadece Şehzade Selim için hazırlanan kaftan ile entari bedeli olmayıp ismetli sultanân hazerâtına şeklinde ifade edilen diğer sultanlara kesilen iki entarinin de bedelidir. İlgili deftere beraber kaydedildiğinden şehzade için hazırlanan giysilere ne kadar ödeme yapıldığı tespit edilememiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/6, vr.3a.

¹⁷³ Bu toplam 12 zirâ' 2 rubu' turuncu ve yeşil şal ile iki top aynı renklerde boyanan arka şâlinin de boyama ücretidir. İlgili deftere beraber kaydedildiğinden şehzadenin şalı için ödenen meblağ tespit edilememiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/6, vr.3a.

¹⁷⁴ Bu miktarın yani 24,5 zirâ' bir rubu'nun; 20 zirâ'sı sırma şemsenin, bir zirâ' bir rubu' da kemhânın uzunluğudur. 3,5 zirâ' ise kerrâke ve kaput için kullanılan kumaşın miktarıdır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/6, vr.6b.

Ek VIII

1-30 Receb 1178/25 Aralık 1764-23 Ocak 1765 Döneminde

Diktirilen Giysiler, Satın Alınan Eşyalar, Tamir Ettirilenler ve Yapılan Harcamalar¹⁷⁵

Hazırlanan Giysinin/Eşyanın Türü	Adedi	Özellikleri	Kullanılan Kumaşın Miktarı		Kullanılan Kumaş İçin Yapılan Ödeme	Terzi İçin Ödenen		Gazzaz İçin Ödenen		Kürkçü İçin Ödenen	Kaplama İçin/Kavukçu Ustası İçin Ödenen		Toplam	
			Zirâ'	Rubu'		Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe		Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe
Beden Kürk	1	Sincabi renkli şal ile kaplı samur kürk olduğu ve arka şalı kullanıldığı belirtilmiştir. İç kısmına kaplanan samurun Mihrimah Sultan'a ait kürklerden olduğu ifade edilmiştir.	3,5				3	40	2,5	4			9,5	40
Kadife	1	Hazineden gönderildiği belirtilerek som telli musavver Acemani parça olarak tarif edilmiştir.	4											
Samur nâfesi nîmten ¹⁷⁶	1	Şehzade Selim'in samur nâfesi kürkü ile birlikte gelen serhaddi şal kaptan nîmten yaptırılmış, limonî renkli şal kullanılmıştır.					2,5				2,5		5	
Asâ	2	Bu asâlar tamir ettirilmiştir.											1	
Kavuk	11	Gündüz giyimek üzere çuhadan yapılmıştır.	2	2 ¹⁷⁷	6,5						13,5	30	20	30
Billur avize	1	Satın alınan avizenin içinin şüküfeli olduğu belirtilmiştir.											24,5	30
Toplam													60,5	40

Ek IX

1-29 Şab'an 1178/24 Ocak-21 Şubat 1765 Döneminde

Hazırlanan Giysiler ve Yapılan Masraflar¹⁷⁸

Hazırlanan Giysinin Türü	Adedi	Özellikleri	Kullanılan Kumaşın Miktarı		Kullanılan Şerit İçin Ödenen		Terzi İçin Ödenen		Gazzaz İçin Ödenen		Kaplama ve Nâfe İçin Ödenen	Boyacı ve Perdahtçı İçin Ödenen	Toplam	
			Zirâ'	Rubu'	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe			Kuruş	Akçe
Vaşak nâfesi serhaddi	1	Mor şal ile kaplanmış olup 3 zirâ' şal ile bir tahte/tahta vaşak nâfesinden hazırlanmıştır.	3								3,5		7	10 ¹⁷⁹
Entari	4	Üç tanesi çiçekli kumaştan, biri de çubuklu kutniden diktirilmiştir.					41,5	20	5	40			47	
Çakşır	8	Şalı çuhadan diktirilmiştir.	6											
Kaftan	1	Telli Halepkârî kumaştan diktirilen bu giysiler için şerit de satın alınıp kullanılmıştır.			83	40	43	40	8	20				40

¹⁷⁵ BOA, TSMA, d., nr.2409/7, vr.2b, 3a, 3b, 4a.

¹⁷⁶ Serâser ile kaplanmış boyu kısa olan kürk için kullanılan bir sözcük (F. Karaca, a.g.m., s.569) olmasına rağmen şehzadenin limonî renkli şal ile kaplanmış kürkü de nîmten olarak adlandırılmıştır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/7, vr.2b.

¹⁷⁷ Kavuklar için kullanılan kumaşın bir zirâ' bir rub'luk kısmının sarayda mevcut olduğu, diğer bir zirâ' bir rub'luk kısmının ise satın alındığı belirtilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/7, vr.3b.

¹⁷⁸ BOA, TSMA, d., nr.2409/8, vr.3b, 4a.

¹⁷⁹ Bu meblağın 3,5 kuruş 10 akçesi terzi ve gazzaza verilmiştir. Deftere birlikte kaydedildiği için bu şahıslara ayrı ayrı ne kadar ödeme yapıldığı tespit edilememiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/7, vr.3b.

Buhurî şal	1	Serhaddi yaptırmak için boyanmıştır.	2									6 ¹⁸¹	134,5 ¹⁸⁰	
Toplam													194,5	50

Ek X

1-30 Ramazan 1178/22 Şubat-23 Mart 1765 Döneminde

Hazırlananlar ve Yapılan Harcamalar¹⁸²

Hazırlanan Giysinin/Eşyanın Türü	Adedi	Özellikleri	Kullanılan Kumaşın/Şerit ve Bükmenin Miktarı		Kullanılan Kumaş İçin Yapılan Ödeme	Kullanılan Şerit ve Bükme İçin Ödenen		Terzi İçin Ödenen		Gazzaz İçin Ödenen		Toplam	
			Zirâ'	Rubu'		Kuruş	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş
Kaftan	2	Mabeynden gelen çiçekli keremsüd denilen parça kumaşlardan diktirilmiştir.				58	40	49	20	8,5		116 ¹⁸³	
Entari	3												
Kitap	1	Musavver Cem'ül-Cevâmi' isimli, bir cilt olarak kaydedilen eser, şehzadeye verilmiştir.											
Kaftan	6	Haremden gönderilen çiçekli ve çubuklu oldukları belirtilen kumaştan kesilmiş fakat henüz diktirilmemiştir. Bu kaftanların göğüs kısımlarında kullanılmak üzere bükme satın alınmıştır.				10 ¹⁸⁴		35		6		51	
Entari	1	Telli çiçekli olduğu belirtilmiştir.						29	20	2,5	10	48	30
İçlik	5	Fitilli tülbenkten hazırlanmıştır.	5,5										
Çakşır	2	Şâli çuhadan diktirilmiştir.	1,5										
Çakşır	3	Şâli çuhadan diktirilmiştir.		2	16,5								
Kaftan	3	Mabeynden gönderilen parçalardan diktirildiği belirtilen bu giysiler için serâser ve altınoluk kumaşları ile şerit ve bükme kullanılmıştır.	1			172	26 ¹⁸⁵	55		10,5	20	237,5	46 ¹⁸⁶
Entari	1												

¹⁸⁰ Bu meblağ sadece şehzade için diktirilen kaftan ile entarinin bedeli olmayıp dört adet Şah Sultan, dört adet de Mihrişah Sultan için aynı kumaştan diktirilen entarilere yapılan masrafın toplamıdır. Hatta hem şehzadenin hem de sultanların giysilerinde kullanılmak üzere satın alınmış olan 100 miskal şeridin ücreti de bu toplama dahildir. İlgili deftere tüm masraflar birlikte kaydedildiği için şehzadenin kaftanıyla entarisine ne kadar harcama yapıldığı tespit edilememiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/8, vr.4a.

¹⁸¹ Bu meblağın 4 kuruşu boyacıya, 2 kuruşu da perdahtçıya ödenmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/8, vr.4a.

¹⁸² BOA, TSMA, d., nr.2409/9, vr.3a, 3b, 4b, 6b, 7a.

¹⁸³ Bu meblağ sadece şehzade için diktirilen üç entari ile iki kaftanın bedeli olmayıp Şah Sultan ve Mihrişah Sultan için dikilen üçer adet çiçekli keremsüd entarinin de bedelidir. Hatta giysilerde kullanılmak üzere satın alınmış olan 70 miskal değerindeki bükme ve şeridin ücreti bu toplama dahildir. Masraflar deftere birlikte kaydedildiği için şehzadeye ne kadar harcama yapıldığı saptanamamıştır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/9, vr.3a.

¹⁸⁴ Birim fiyatı 100 akçe olan bükmeden satın alınan 12 miskal karşılığı olarak ödenen meblağdır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/9, vr.4b.

¹⁸⁵ Bu meblağ 206 miskal, bir zirâ' miktarında satın alınan şerit ve bükmenin bedelidir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/9, vr.7a.

¹⁸⁶ Bu toplam şehzade için hazırlanan üç adet kaftan ve bir entari bedeli olmayıp Şah Sultan ile Mihrişah Sultan için aynı kumaşlardan diktirilen sekiz adet entarinin ayrıca tüm bu giysilerde kullanılmak üzere satın alınan 206 miskal, bir zirâ' kadar olan şerit ve bükmenin de bedelidir. Dolayısıyla şehzade için yapılan masrafın ne kadar olduğu, kaftanlarla entariye ne kadar şerit ve bükme kullanıldığı tespit edilememiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/9, vr.7a.

Kavuk	15	Gündüz giyilmesi amacıyla çuhadan hazırlanmıştır.	9		49,5							68,5 ¹⁸⁷	
Erkân kürk	1	Şehzade Selim'e ait olan güvez çuha samur erkân kürk sökülmüş ve hazinede mevcut olan al şal ile kaplanmıştır. Bunun için yarım top Buhurî şal kullanılmıştır.										13	30 ¹⁸⁸
Toplam												534,5	46

Ek XI

1-29 Şevval 1178/24 Mart-21 Nisan 1765 Döneminde

Hazırlananlar, Tamir Ettirilenler ve Yapılan Masraflar¹⁸⁹

Hazırlanan Gıysinin/Eşyanın Türü	Adedi	Özellikleri	Kullanılan Kumaşın/Kılabdanın Miktarı			Kullanılan Kumaş/Kılabdan/ Kakum İçin Yapılan Ödeme		Terzi İçin Ödenen		Gazzaz İçin Ödenen		Kürkcü İçin Ödenen		Kaplama/Şerit ve Bükme İçin Ödenen		Toplam	
			Zirâ'	Rubu'	Top	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	
Samur kontuş kürk	1	Şehzadenin kanarya rengi şal ile kaplı samur kontuş kürkü yenilenmiş, hazinede mevcut olan kavuniçi Buhurî şal ile kaplanmıştır.	2					3,5	30		30			2,5		12 ¹⁹⁰	
Kakum nimten kürk	2	Şehzadenin al şal ile kaplı kakum nimten kürkleri yenilenecek hazinede mevcut olan düz şal ile kaplanmıştır. Birinde sinecâbi renkli şal, diğerinde hüsn-i şâhi şal tercih edilmiştir. Ayrıca yine hazinede mevcut olan bir tahta kakum ile satın alınan çeyrek parça kakum bu gıysiler için kullanılmıştır.	4	1		48,5		4	20	0,5				5,5		58,5	20 ¹⁹¹
Kaftan	1	Beyaz düz dibâ kumaştan hazırlanmıştır.	2,5	1		26	30	6		1						33	30
Kapaniçe kürk kabı	1	Elmasla müzeyyen beş çift şemseli beyaz dibâdan hazırlanmıştır. Bunun için I. Mahmud'un mor çuha kaplı siyah tilki boğazından olan kürkündeki şark elmaslı şemseler kullanılmıştır. Çapraslara kılabdan püskül yapılmış, yakası beyaz atlastan dikilmiştir.	7,5 ¹⁹²			9	15 ¹⁹³	11,5	20	2						22,5	35
Kapaniçe kaftan	1	Beyaz dibâdan dikilmiştir.															
Yüzük	2	III. Mustafa'ya ait olan yüzükler bozularak yeniden kendi altınlarıyla yapılmış, bunlardan biri elmas, biri de yakut olmak üzere Şehzade															

¹⁸⁷ Kavuklar için ödenen bu meblağın 19 kuruşu şehzadeye hazırlanan kavukları yapan ustanın ücretidir. 49,5 kuruş ise satın alınan 9 zirâ'lık çuha için ödenmiştir. Ancak bu çuha aynı zamanda III. Mustafa için hazırlanan kavuklara da kullanıldığından şehzadenin kavuklarına ne kadar harcama yapıldığı tespit edilememiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/9, vr.7a.

¹⁸⁸ Bu meblağın 7 kuruşu boya ve perdaht için harcanmış, 2,5 kuruş 30 akçesi de terzi ile gazzaza ödenmiştir. Kalan 3,5 kuruş ise kaplama için verilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/9, vr.7a.

¹⁸⁹ BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.3a, 3b, 4b, 5a, 5b, 6a.

¹⁹⁰ Bu meblağın 5,5 kuruşu şal boyası ve perdaht için ödenmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.3a.

¹⁹¹ Bu toplamın 46 kuruşu çeyrek parça kakum bedeli, 2,5 kuruşu da satın alınan sandalın ücretidir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.3a.

¹⁹² Belirtilen miktarın 6 zirâ'sı püsküllerde kullanılan kılabdan, 1,5 zirâ'sı da yaka için gerekli olan atlas kumaştır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.3b.

¹⁹³ Bu meblağın yani 9 kuruş 15 akçenin 5 kuruş kılabdan, 4 kuruş 15 akçesi de beyaz atlas için ödenmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.3b.

		Selim için iki yüzük hazırlanmıştır.																34 ¹⁹⁴		
Asâ	3	Şehzadeye ait olan iki asâ tamire muhtaç hale geldiği için onarılmış, bir tane de yeni yapılmıştır.																	4,5 ¹⁹⁵	
Biniş	1	Haremden gönderilen ayva güllü şalı çuhadan diktirilmişlerdir. İç kısımlarında satın alınmış olan dimi sandâlî kullanılmıştır.				6,5	45 ¹⁹⁶	5	10	2,5	30								14,5	25
Cübbe	1																			
Kaftan	2	III. Mustafa'ya ait düz keremsüd kaftandan Şehzade Selim için iki kaftan diktirilmiştir. Bu kaftanların turuncu renkte olduğu birinin sade, diğerinin ise altın düğmelerinin bulunduğu belirtilmiştir. Haremden gelen kırk bir altın düğme kaftanın göğsüne ve yenerine dikilmiş, ayrıca 4 miskal bükme kullanılmıştır.						4,5		2				3	40				9,5	40
Kaftan	1	Şehzade Selim'e ait olan telli üstüfte kaftanın göğüs ve yenerine bir inci ile almış adet sırma düğme diktirilmiştir.																		4 ¹⁹⁷
Kakum nimten kürk	2	Bu kürklerden biri fıstıklı, diğeri güvez renkteki şal ile kaplanmıştır.	2,5	1	0,5 ¹⁹⁸	64		8	40	0,5				5,5					78	40
Kaftan	1	III. Mustafa'ya ait olan bir entari bozulmuş ve bu entarinin telli beldâri olduğu belirtilen astarından şehzade için kaftan ile entari dikilmiştir.																		11,5
Entari	1																			
Kerrâke	2	Hevâi ve mor renklerde olan mevceli softan hazırlanmış, iç kısımlarında hatâi kullanılmıştır. Birinin elması, diğerinin incili altın harçlı olduğu belirtilmiştir.	8			14														
Ferâce	2	Hevâi ve mor renklerde olan mevceli softan dikilmiş, ayrıca satın alınan atlas kullanılmıştır.	7 ²⁰⁰			19	30 ²⁰²													
Kakum serhaddî	3	Biri lacivert, biri cevizi, biri de al renkli mevceli sof ile kaplanmış,	3,5	1 ²⁰³																

¹⁹⁴ Yüzükleri yapan kuyumcuya ödenen bu meblağ, şehzadeye yaptırılan yüzüklerle birlikte III. Mustafa için hazırlanan iki elmas ve bir yakut yüzük için verilmiştir. Dolayısıyla Selim'e ait iki yüzüğün ustalık bedelinin ne kadar olduğu bilinmemektedir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.3b.

¹⁹⁵ Bu meblağ asâ bedeli ve ustalık ücreti olarak kaydedilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.4b.

¹⁹⁶ Bu meblağ yani 6,5 kuruş 45 akçe, satın alınan dimi sandâlî bedelidir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.4b.

¹⁹⁷ İnci ile sırma düğmeleri diken şahsın ücreti olarak kaydedilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.5a.

¹⁹⁸ Bu kürkler için kullanılan şalın 2,5 zirâ' ve bir rub'luk kısmının donluk şaldan, yarım top kullanıldığı belirtilen parçasının da Buhurî şaldan olduğu ifade edilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.5a.

¹⁹⁹ Giysilerde kullanılan şerit bedeli olduğu belirtilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.5b.

²⁰⁰ Ferâce ve serhaddiler için satın alınan atlasın miktarıdır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.5b.

²⁰² Bu meblağ yani 19 kuruş 30 akçe ferâce ve serhaddiler için kullanılan atlasın bedelidir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.5b.

²⁰³ 3,5 zirâ' bir rub'luk bu kumaşın sadece al mevceli sof olduğu ve satın alınmayıp mevcut olandan kullanıldığı belirtilmiş, lacivert ile cevizi renkteki sofların miktarı kaydedilmemiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.5b.

		ayrıca satın alınan atlas kullanılmıştır. Bir tulum kakum haremde gönderilmiş, bir tahta kakum da satın alınmıştır.				46 ²⁰¹										
Kakum erkân kürk	1	Hazineden temin edilen yani mevcut olan al renkteki mevceli sof ile kaplanmıştır. Bunun yanında bir tahta kakum ile atlas satın alınmıştır.	5,5	1 ²⁰⁴		48,5	30 ²⁰⁵	4	20		30		4 ²⁰⁶		57	20
Çetr	1	Güvez renkte olup astar da yaptırılmıştır.													70,5 ²⁰⁷	
Toplam															514	20

Ek XII

1-30 Zilka'de 1178/22 Nisan-21 Mayıs 1765 Döneminde

Hazırlananlar ve Yapılan Harcamalar²⁰⁸

Hazırlanan Giysinin/Eşyanın Türü	Adedi	Özellikleri	Kullanılan Kumaşın Miktarı		Kullanılan Kumaş İçin Ödenen		Terzi İçin Ödenen		Gazza İçin Ödenen		Bükme İçin Ödenen		Toplam			
			Zirâ'	Rubu'	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe	Kuruş	Akçe		
Kaftan	1	Kırk bir elmas düğmesi olup turuncu renkli düz gezi keremsüd kumaştan hazırlanmıştır.														
Kaftan	1	Kırk bir zümrüt düğmesi olup nebâti olarak tanımlanan muhtemelen rengini ifade eden düz keremsüd kumaştan diktirilmiştir.					14	20	6					20	20	
Kaftan	1	Kırk bir inci düğmesi olup mavi renkli düz keremsüd kumaştan hazırlanmıştır.														
Biniş	3	Bu giysiler, rengi çadırı, darçını ve yeşil olarak tanımlanan, haremde gönderilen şâli softan diktirilmiştir. İç kısımlarında dimi sandâli ve hatâi kullanılmıştır.			14 ²⁰⁹		15		8	30	4,5	36	42	6		
Cübbe	3															
Nihâli	1	Hazine tarafından yaptırıldığı belirtilen bu yaygı veya örtü, elvan serâser kebir nihâli olarak tanımlanmıştır ki çok renkli ya da alacalı serâserden hazırlanmış büyük bir örtü, yorgan veya yer yaygısı olduğu anlaşılmaktadır.					1,5	45					1,5	45		
Çuha çakşır	6	Bu çakşırın sandal olan uçurlukları yenilenmiştir.					7	20	2,5				9,5	20		
Kaftan	1	Bu giysiler haremde gönderilen telli çiçekli beyaz renkli keremsüd kumaştan					10		1,5		1,5	12	13	12		

²⁰¹ Satın alınan bir tahta kakum için ödenen meblağdır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.5b.

²⁰⁴ Bu miktarın 4,5 zirâ' ve bir rub'luk kısmı mevceli sofun, bir zirâ' olan kısmı da kullanılan atlasın uzunluğudur.

²⁰⁵ Bu meblağ yani 48,5 kuruş 30 akçe atlas ile kakumun toplam bedeli olup atlas 2,5 kuruş 30 akçeye, bir tahta kakum ise 46 kuruşa satın alınmıştır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.6a.

²⁰⁶ Bu meblağın kaplama ücretiyle nâfe bedeli olduğu belirtilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.6a.

²⁰⁷ Bu masrafın 54,5 kuruşu çetrin, 16 kuruşu ise yapılan astarın bedelidir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/10, vr.6a.

²⁰⁸ BOA, TSMA, d., nr.2409/11, vr.2b, 3a, 3b, 4a, 4b, 5a.

²⁰⁹ Bu meblağ dimi sandâli ve hatâi ücreti olarak kaydedilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/11, vr.2b.

Entari	1	kestirilmiş fakat henüz diktirilmemiştir.																		
Kaftan	4	Beyaz bez üzerine işleme yapılarak hazırlanan kaftanlardan birinin pesend, diğerinin süzeni, üçüncünün hevâi canfes üzerine pesend, dördüncünün ise çitâri denilen kumaş üzerine işleme olduğu belirtilmiştir. Kaftanlar için 10,5 miskal bükme kullanıldığı ayrıca kaydedilmiştir.	Haremnden gönderilen parçalardan hazırlanmışlardır.										8	48				113	28	
Entari	6	Bu giysilerden ikisinin bez üzerine pesend, birinin de bez üzerine süzeni işleme olduğu belirtilmiş, iki tanesinin telli çiçekli keremsüd, altıncı entarinin ise çitâri kumaştan hazırlandığı kaydedilmiştir.																		
Sade beyaz	7	Sade beyaz olarak kaydedilen bu giysilerin türü ve herhangi bir özelliği belirtilmemiştir.																		
Entari	2	Haremnden gelen beyaz bez üzerine pesend işleme yapılarak dikilmiştir.																	18,5	20
Entari	2	Haremnden gönderilen telli çiçekli keremsüd kumaştan diktirilmiştir.																		
Biniş	5	Elvan şâli sof kumaştan diktirildiği belirtilen bu giysilerin birinin lacivert renkli, elmas düğmeli, ikincisinin turuncu renkli, zümrüt düğmeli, üçüncüsünün nebâti, dördüncüsünün mor, beşincisinin de yeşil renkli olduğu kaydedilmiştir. Yeşil sof dışındaki tüm kumaşların haremnden gönderildiği, 6,5 zirâ' yeşil sof satın alındığı ifade edilmiş, ayrıca tüm binişler için 22 zirâ' dimi sandâli alındığı belirtilmiştir.	6,5+22			13+20	40 ²¹⁰													
Cübbe	5	Elvan şâli sofan hazırlanan cübbelerin biri lacivert, diğeri turuncu, üçüncüsü çâderi, dördüncüsü mor, beşincisi de yeşil renktedir. Yeşil hariç diğerleri haremnden gönderilen parça kumaşlardan diktirilmiş, yeşil olan ise biniş için satın alınan 6,5 zirâ'lık sofan hazırlanmıştır.							116	30	39	14 ²¹¹							206,5	24
Çakşır	11	Haremnden gönderilen şâli sofan diktirilmiştir.	22																	
Çakşır	3	Satın alınan ham sofan diktirilmiştir.	6			18														
Biniş	2	Haremnden gönderilen şâli sofan hazırlanan binişlerin birinin lacivert, diğerinin de turuncu renkte olduğu, inci ve zümrüt düğmelerinin bulunduğu belirtilmiş, sırma da kullanıldığı ifade edilmiştir.																		
Kaftan	2	Haremnden gelen telli zeri kumaştan hazırlanan kaftanların sarı renkte oldukları belirtilmiştir.																		

²¹⁰ Bu meblağın yani 33 kuruş 40 akçenin, 13 kuruşu 6,5 zirâ' yeşil sofan, 20 kuruş 40 akçesi ise 22 zirâ' dimi sandâlinin bedelidir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/11, vr.5a.

²¹¹ Terziye ödenen 116 kuruş 30 akçe ile gazzaza verilen 39 kuruş 14 akçe sadece şehzadeye diktirilen giysilerin ücreti olmayıp Şah ve Mihrişah sultanlara dikilen iki entarinin de bedelidir. Bu nedenle şehzadeye hazırlanan otuz üç parça giysi için terzi ve gazzaza ne kadar ödeme yapıldığı tespit edilememiştir. Ancak giysilerin çoğu şehzade için hazırlandığına göre ustalara ödenen meblağın büyük kısmı da bunlara karşılık ödenmiş olmalıdır. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/11, vr.5a.

Ek XIV

III. Mustafa'ya Ait Kemer²¹⁵



Ek XV

III. Selim'e Ait Takkeler



²¹⁵ Topkapı Sarayı Müzesi Seferli Koğuşu'nda bulunan bu kemerin fotoğrafı ile yine Topkapı Sarayı Müzesi Seferli Odası'nda sergilenen, görselleri Ek XV-Ek XVII'de verilen III. Selim'e ait takke, kaftan, tespih ve portrenin fotoğrafları Ahmet Burak Kaya tarafından çekilmiştir.

Ek XVI

III. Selim'e Ait Tören Kaftanı



Ek XVII

III. Selim'e Ait Tespih

ve

Tespihin de Resmedildiği III. Selim'in Portresi





Ek XVIII

1 Muharrem-30 Rebi'ülevvel 1178/1 Temmuz 1764-27 Eylül 1764 Döneminde
Şehzade Selim ve Sultanlar İçin Hazırlanan Ayakkabılarla Terlikler²¹⁶

Hazırlananların Kaydedildiği Ay	Ayakkabının Türü	Adet (Çift Olarak)	Birim Fiyatı (Akçe Olarak)	Toplam (Akçe Olarak)	Toplam	
					(Kuruş Olarak)	(Akçe Olarak)
Rebi'ülevvel	Çizme	8	6 ²¹⁷	480		
	Sırmalı filâr	3	300	900		
	Pabuç	4	50	200		
	Mest	24	20	480		
	Terlik	60		810		
	Kadife ve sade patik	2		600		
Toplam				3.470	28,5	50

²¹⁶ BOA, TSMA, d., nr.2409/3, vr.5b.

²¹⁷ Bu meblağ ilgili deftere 60 akçe olarak yazılması gerekirken yanlışlık nedeniyle 6 akçe biçiminde kaydedilmiştir. Bkz. BOA, TSMA, d., nr.2409/3, vr.5b.

Ek XIX

1 Receb-30 Ramazan 1178/25 Aralık 1764-23 Mart 1765 Döneminde
Şehzade Selim ve Sultanlar İçin Diktirilen Ayakkabılarla Terlikler²¹⁸

Diktirilenlerin Kaydedildiği Ay	Ayakkabının Türü	Adet (Çift Olarak)	Toplam (Akçe Olarak)	Toplam	
				(Kuruş Olarak)	(Akçe Olarak)
Ramazan	Çizme	7	420		
	Pabuç	12	500		
	Mest	34	680		
	Terlik	70	960		
	Patik	5	225		
Toplam			2.785	23	25

Ek XX

1 Şevval-29 Zilhicce 1178/24 Mart-19 Haziran 1765 Döneminde
Şehzade Selim ve Sultanlar İçin Yaptırılan Ayakkabılarla Terlikler²¹⁹

Yaptırılanların Kaydedildiği Ay	Ayakkabının Türü	Adet (Çift Olarak)	Birim Fiyatı (Akçe Olarak)	Toplam (Akçe Olarak)	Toplam	
					(Kuruş Olarak)	(Akçe Olarak)
Zilhicce	Çizme	9	60	540		
	Pabuç	9	50	450		
	Mest	39	20	780		
	Terlik	32	15	480		
	Terlik	30	12	360		
Toplam				2.610	21,5	30

Metinde Geçen Sözcüklerle İlgili Açıklamalar

Altınoluk: Altın sırma ya da kılabledanla işlenmiş çizgili ipek kumaş ile bu tür kumaşların üzerinde bulunan sırma işlemeli yollara verilen addır.²²⁰

Atlas: Saten olarak da anılan ince ipekten sık dokunmuş, sert ve parlak bir kumaş olup genellikle düz renktedir.²²¹

²¹⁸ BOA, TSMA, d., nr.2409/9, vr.7b.

²¹⁹ BOA, TSMA, d., nr.2409/12, vr.5b.

²²⁰ B. Dağlı, a.g.t., s.29.

²²¹ H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.29; Kevser Gürcan Yardımcı, "Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinden Örnekler", *International Journal of Cultural and Social Studies*, V.2 (Special Issue 1), (2016), s.231. Atlas hakkında daha fazla bilgi için bkz. Sargon Erdem, "Atlas", *TDVIA*, C.4, İstanbul 1991, s.80-81. Atlas dokuma kumaş örnekleri için bkz. H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.122-124, 204-206; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.256, 262-263, 265, 267, 269-271, 278; K. Gürcan Yardımcı, a.g.m., s.231; *Türkiye Dokuma Atlası Anadolu'nun Miras Kumaşları*, <https://www.itkib.org.tr/files/downloads/Belgeler/dokumaatlası-sergi.pdf>, (10.08.2023), s.73.

Beden kürk: Beden sözcüğü kürkü tanımladığında sevb (esvb) yani giyilecek hale getirilmiş, giyilmeye hazır olan bir çeşit elbise tarzındaki kürk anlamındadır.²²²

Biniş: Özellikle ilmiye mensuplarının giydiği bir çeşit cübbedir. Ancak cübbeden daha geniş olan bu giysinin kolları da daha bol ve uzundur. Kış için yünlü kumaştan, yaz için de keten veya softan hazırlanmış olup genellikle siyah renklidir.²²³

Bükme: Giysilerde kullanılan geleneksel aksesuar ürünlerinden birinin adıdır.²²⁴

Canfes: Taftaya benzeyen hafif ipekli ve mat olan ince bir kumaş türüdür. Genellikle düz renkte dokunan bu kumaşın atkı ipekleri taftaya göre kalın ve seyrek. Bazen çözgü ve atkılarında farklı renkler kullanılarak yanar döner renk elde edilmiştir.²²⁵

Cübbe: Üstlük olarak kullanılan yakası dar ve dik, arkası önünden biraz kısa olan ayaklara kadar inen düğmesi olmayıp kanatları kavuşturularak kapatılan bol ve hafif elbiseye verilen addır.²²⁶

Çâderî: Mavi ile yeşil arası bir renk olup gök rengi şeklinde tanımlanmıştır.²²⁷

Çakşır: Genellikle çuhadan yapılan, belden aşağı kısma giyilen, paçaları mestli ve dar olan bir çeşit şalvara verilen addır. Bazıları patikli olarak hazırlanmıştır.²²⁸

Çetr: Eskiden hükümdarların başlarının üzerinde tutulan ziyetli bir gölgeliktir. Taht ve sedirlerin üzerine asılan veya direkler üzerine tutturulan genellikle yan ve arkaları da olan cibinlik tarzındaki örtü olarak da tarif edilmiştir.²²⁹

Çitârî: Kutnîye benzeyen üçü pamuk ipliği, biri de ipek olacak şekilde dokunan bir kumaş çeşididir. Genellikle Şam'da dokunduğu belirtilen bu kumaşın İstanbul piyasasında rağbet gören makbul kumaşlardan olduğu ifade edilmiştir.²³⁰

²²² Halil İnalçık, "Osmanlı Metrolojisine Giriş", İngilizce'den Tercüme Eden: Eşref Bengi Özbilen, *Türk Dünyası Araştırmaları*, S.73, (Ağustos 91), s.33; Halil Sahillioğlu, "Hicrî 1167 (M. 1754) Kürk Fiyatı ve Kürkçü Nizamı", *Prof. Dr. Mübahat S. Kütükoğlu'na Armağan*, ed. Zeynep Tarım Ertuğ, İstanbul 2006, s.595; Güler Yarcı, "Osmanlı Kürk Ticaretinde Bir Ölçü Birimi: Beden", *Beden Kitabı*, ed. Emine Gürsoy-Naskali, Aylin Koç, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2009, s.492-493, 494.

²²³ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.I, s.235; Reşad Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Doğan Kitap, İstanbul 2021, s.45.

²²⁴ Hülya Tezcan, "Modanın Tarihi Dökümanları", *Akdeniz Sanat Dergisi*, C.4, S.7, (2011), s.97.

²²⁵ Mine Esiner Özen, "Türkçe'de Kumaş Adları", *Tarih Dergisi Fatih Sultan Mehmed'e Hatıra Sayısı*, S.33, (1982), s.306; H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.29. Canfes dokuma kumaş örnekleri için bkz. H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.125-126, 220-221, 223-227; K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.232.

²²⁶ Sabahaddin Türkoğlu, "Cübbe", *TDVİA*, C.8, İstanbul 1993, s.102.

²²⁷ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2016, s.269.

²²⁸ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.I, s.323. Ayrıca bkz. F. Koç, *a.g.m.*, s.530; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.229; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.65-67.

²²⁹ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.I, s.357-359; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.168.

²³⁰ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.I, s.379; H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.29; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.83. B. Dağlı, *a.g.t.*, s.74'te, bu kumaş yukarıda açıklandığı gibi tarif edilirken 222. sayfada, aynı kumaşa pesenkli de

Çuha: Çözüğüyle atkısı has yünden eğrilmiş iplikten olan havlı ve tok bir kumaştır. Askerî ve sivil hayatta çok kullanılan bu kumaş çoğunlukla sade, düz olarak üretilmiştir. Ancak nakışlı ve desenli olanları da mevcuttur.²³¹

Dîbâ: Zemini saten olarak da bilinen atlas dokuma olup altın veya gümüş telli ve desenli bir kumaş çeşididir.²³²

Dimi: Dört kat ip bükülerek oldukça sık dokunmuş kaba bir bez olup kalın ve pamuklu bir dokumadır.²³³

Dizlik: Dize kadar olan ve baldırları açıkta bırakan kısa don demektir. Bir çeşit çakşır olan bu giysiye tuman da denilmiştir.²³⁴

Erkân kürk: Saray ileri gelenleriyle sadrazamların ve önde gelen devlet adamlarının giydiği bol yenli bir kürk modelidir.²³⁵

Ferâce: Önü açık ferah elbise demek olan ferâce, üç ayrı elbise türünü ifade etmiştir. Bunlardan ilki kadınların yaşmakla birlikte dışarıda giydikleri bir üst elbisesi, ikincisi ilmiye mensupları tarafından giyilen çok geniş ve bol olan kolları yırtmaçlı bir çeşit cübbe veya biniş, üçüncüsü ise Mevlevilerin kullandığı uzun hırkadır.²³⁶

Filâr: Sarayda giyilen ökçesi hafif olan ve terliğe benzeyen ayakkabı çeşididir.²³⁷

Gazzaz: Arapça'da ipekçi, ibrişim bükücüsü anlamına gelen kazzazdan bozma bir tabir olup ipek işleyen terziler demektir.²³⁸

denildiği belirtilmiş, üzerine kabartma çiçekler işlenmiş yollu ipek kumaş biçiminde tanıtılmıştır. Çitârî dokuma örnekleri için bkz. H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.71, 74-76, 112-114; K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.225.

²³¹ F. Altay, *a.g.e.*, s.11; M. Esiner Özen, *a.g.m.*, s.309; H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.25.

²³² H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.29; K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.231. Ayrıca bkz. M. Esiner Özen, *a.g.m.*, s.311.

²³³ M. Esiner Özen, *a.g.m.*, s.311; B. Dağlı, *a.g.t.*, s.87; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.198; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.97. Dimi kumaş örnekleri için bkz. H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.215-216; *Türkiye Dokuma Atlası Anadolu'nun Miras Kumaşları*, <https://www.itkib.org.tr/files/downloads/Belgeler/dokumaatlası-sergi.pdf>, (10.08.2023), s.15, 23, 98, 220-221.

²³⁴ R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.97; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.204.

²³⁵ F. Karaca, *a.g.m.*, s.569; P. Eyiöl Toktaş, *a.g.m.*, s.198; F. Ayhan, *a.g.m.*, s.196.

²³⁶ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.I, s.601-602; Hülya Tezcan, "Ferace", *TDVİA*, C.12, İstanbul 1995, s.349; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.114-116.

²³⁷ M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.253.

²³⁸ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.I, s.655; Bahattin Yaman, "18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Saray Ehl-i Hıref (Sanatkarlar) Teşkilatı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Rektör Prof. Dr. Hasan Gürbüz'e Armağan*, S.3, (1996), s.281; Bahattin Yaman, *Sarayın Terzileri 16-18. Yüzyıl Osmanlı Hassa Kıyafet Birimleri*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2018, s.41. Meltem Ok, "Tasarım ve Süsleme Öğeleriyle Topkapı Sarayı Padişah Kaftanları", *Akdeniz Sanat Dergisi*, C.8, S.16, (2015), s.80'de, kaftanlardaki çapraz ve düğme gibi süslemeleri yapanların da gazzazlar olduğu belirtilmiştir.

Gezi: Eni oldukça dar, sert ve hareli bir çeşit ipek kumaş olup her rengi mevcuttur.²³⁹

Hasse: Hümâyûn kumaşa benzeyen sık dokumalı ve yumuşak astarlık kumaşın adıdır.²⁴⁰

Hatâî: İpekli bir kumaş adı olup sade, telli ve nevzuhûr denilen çeşitleri mevcuttur.²⁴¹

Hüsn-i şâhî: İnce patiska tarzındaki bezin adı olup şahlık da denilen kumaş türüdür.²⁴²

Kakum: Kuzey bölgelerinde bulunan sansar ve gelinciğe benzeyen kürkü makbul olan bir hayvandır. Kuyruğu siyah, diğer kısmı boz renkli bu hayvanın giysi haline getirilen kürkü de aynı isimle anılmıştır.²⁴³

Kapaniçe: En değerlisi padişaha mahsus olan siyah tilki derisinden hazırlanan kürk için kullanılan bir sözcük olmakla birlikte içi kürklü, dışı değerli kumaşlarla kaplı kaftanların da adı olmuştur. Kollu veya kolsuz modeli bulunan geniş yakalı bu kürkün önü kıymetli taşlarla işlenir, çaprastları mücevherli olur, düğmeleri de mücevher veya elmasla süslenirdi. Üzerindeki işleme güneş şeklinde olduğunda mücevher şemseli olarak adlandırılırdı. Diğer kaftan veya kürklere göre daha değerli ürünlerle hazırlanmış olan bu çeşit giysiler genellikle tören kıyafeti olarak kullanılmıştır.²⁴⁴

Kaput: Kaba ve kalın kumaştan özellikle de kaba şayaktan dikilen paltonun adıdır.²⁴⁵

Kemhâ: Atkısıyla çözücü ipek, üst sıra atkısı ise gümüş ve altın alaşımli telle çok sıkı dokunmuş ağır, gösterişli ve tok olan ipekli bir kumaştır. Gerek saray mensupları gerekse halk tarafından oldukça beğenildiği ve tercih edildiği bilinmektedir.²⁴⁶

Keremsûd: Halep'te dokunan ipekli kumaşa verilen addır.²⁴⁷

²³⁹ M. Esiner Özen, *a.g.m.*, s.315; M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.I, s.664; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.269. Daha fazla bilgi için bkz. K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.231. Gezi dokuma kumaş örnekleri için bkz. H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.115-121; 127-130, 193; K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.232.

²⁴⁰ Hülya Tezcan, "Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde Bulunan Bir Terzi Defteri", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-2*, İstanbul Matbaası, İstanbul 1987, s.168. Ayrıca bkz. M. Esiner Özen, *a.g.m.*, s.316, 317.

²⁴¹ M. Esiner Özen, *a.g.m.*, s.316; M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.I, s.765; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.134-135. Hatâî dokuma örneği için bkz. Kemal Adıbelli, *XVI. Yüzyıl Osmanlı Saray Dokumalarının Günümüzde Kullanımı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2019, s.42.

²⁴² B. Dağlı, *a.g.t.*, s.246; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.634.

²⁴³ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.II, s.141-142; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.144.

²⁴⁴ F. Altay, *a.g.e.*, s.6; M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.II, s.165; F. Karaca, *a.g.m.*, s.569; P. Eyiöl Toktaş, *a.g.m.*, s.197; F. Ayhan, *a.g.m.*, s.195; E. Koca, *a.g.m.*, s.64; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.361; Nurhan Atasoy, "Kaftan", *TDVİA*, C.EK-1, Ankara 2020 (Gözden geçirilmiş 2. basım), s.709.

²⁴⁵ B. Dağlı, *a.g.t.*, s.155; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.151.

²⁴⁶ H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.31-33; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.226-227, 245; K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.228. Kemha dokuma kumaş örnekleri için bkz. H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s. 86-87, 244, 246-249, 252-253; K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.229; *Türkiye Dokuma Atlası Anadolu'nun Miras Kumaşları*, <https://www.itkib.org.tr/files/downloads/Belgeler/dokumaatlası-sergi.pdf>, (10.08.2023), s.44.

²⁴⁷ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.II, s.243; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.395.

Kerrâke: Yünden ve softan hazırlanan ince ve hafif cübbe demektir.²⁴⁸

Kılabdan: Süs olarak kullanmak amacıyla kılâb denilen eğirme çarkıyla pamuk ipliği üzerine bükülüp sarılan gümüş, altın veya altın alaşımli gümüş tellere verilen addır.²⁴⁹

Kontuş: Tatar beyleri tarafından giyilen, kontoz da denilen yüzü harçlı olan dar kollu bir üst giysisidir.²⁵⁰

Kutnî: Arapça pamuk anlamındaki kutundan gelen, kutnu da denilen sözcük çözüğü ipek, atkısı pamuk ve ipek karışık atılmış olan kalın, genellikle yollu, eni oldukça dar bir kumaşın adıdır.²⁵¹

Miskal: Değerli şeylerin tartılmasında kullanılan bir ağırlık ölçüsü birimidir. Zamana ve bölgeye göre değeri farklılık göstermekle birlikte bir miskal, 1,5 dirhem kabul edilmiş olup 4,81104375 grama eşittir.²⁵²

Nâfe: Hayvanların karın bölgelerindeki tüylerin kullanılmasıyla hazırlanan kürklere verilen isimdir.²⁵³

Nihâlî: Döşemelik, halı, kilim ya da yatak örtüsü anlamında kullanılmıştır.²⁵⁴

Nîmten: Boyu kısa olan genellikle serâser ile kaplı kürk için kullanılan bir tabirdir.²⁵⁵

Pesend: İğne ile işlenen gayet ince işe verilen addır.²⁵⁶

²⁴⁸ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.II, s.243; B. Dağlı, *a.g.t.*, s.165; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.159.

²⁴⁹ Halil Sahillioğlu, "XVII. Yüzyılın Ortalarında Sırmakeşlik ve Altın-Gümüş İşlemeli Kumaşlarımız", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, S.16, (Ocak 1969), s.50; E. Koca, *a.g.m.*, s.64-65; Fehmi Yılmaz, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Gökkuşbu Yayınları, İstanbul 2010, s.342; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.398. Ayrıca bkz. K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.228. Kılâbdan örnekleri için bkz. H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.62-69, 78, 80, 84-85, 88-89, 92-93, 96, 102-103, 107-108, 110, 130, 134-137, 148-153, 171-183, 186-187, 193, 197, 228-236, 239-241.

²⁵⁰ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.II, s.293; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.163.

²⁵¹ H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.29; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.226. Ayrıca bkz. M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.II, s.333; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.420; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.166. Kutnî çeşitleri ve örnekleri hakkında bkz. K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.224. Bu kumaş ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Elif Alan, *Gaziantep Yöresi Dokumalarından "Kutnu" Üzerine Bir İnceleme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2011, s.30-84. Kutnî dokuma kumaş örnekleri için ayrıca bkz. H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.64, 107-109, 111, 171-172, 190, 203, 217-219; *Türkiye Dokuma Atlası Anadolu'nun Miras Kumaşları*, <https://www.itkib.org.tr/files/downloads/Belgeler/dokumaatlasi-sergi.pdf>, (10.08.2023), s.7, 79-85, 227.

²⁵² P. G. İnciciyan, "XVIII. Asrın Sonunda Osmanlı Devleti Tartılar ve Ölçüler", *Hayat Tarih Mecmuası*, C.2, S.8, (Eylül 1965), s.72; Halil Sahillioğlu, "Dirhem", *TDVİA*, C.9, İstanbul 1994, s.369; Şinasi Acar, *Osmanlı'da Günlük Yaşam Nesnelere*, Yem Yayın, İstanbul 2015, s.45, 48, 480; Cengiz Kallek, "Miskal", *TDVİA*, C.30, Ankara 2020, s.182.

²⁵³ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.II, s.642; G. Yarıcı, *a.g.m.*, s.495; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.183.

²⁵⁴ Ö. Barkan, *a.g.m.*, s.477; M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.II, s.693; B. Dağlı, *a.g.t.*, s.205; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.98; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.518; Ş. P. Özyalvaç, *a.g.t.*, s.624; C. Görür, *a.g.t.*, s.52, 59, 60; B. Ersöz, *a.g.t.*, s.47.

²⁵⁵ F. Karaca, *a.g.m.*, s.569.

²⁵⁶ B. Dağlı, *a.g.t.*, s.222; İ. Parlatur, *a.g.s.*, s.1357.

Rubu': Çarşı/terzi arşının yani zirâ'nın sekizde biri olup 85 mm.'lik uzunluk ölçüsüdür.²⁵⁷

Samur: Sansar cinsinden tüyleri siyah ve sarı renkli bir hayvanın adı olup kürkü de aynı isimle anılmıştır. Postu makbul olduğundan kürk yapımında kullanılmış, siyah renkli olan daha değerli görülmüştür.²⁵⁸

Sandal: İpekli ve pamuklu bir kumaş olup bir yolu ipek, bir yolu pamuktur. Küçük dallı ve benekli türü de vardır.²⁵⁹

Sâye: Bir tür kabartma çizgili kaba yünlü kumaş olup şayaktan kalıncadır. Menşei Hollanda olan bir çuha türüdür.²⁶⁰

Serâser: Çözücü ipek, atkısı ise altın alaşımli gümüş veya tamamen gümüş ya da altın tel kullanılarak dokunan bir kumaştır. Bu nedenle mevcut kumaşlar içinde en pahalı ve değerli olandır.²⁶¹

Serhaddî: Kısa olup genellikle -baştanbaşa demek olan- serâser yani her tarafı altın ve gümüş tellerle işlenmiş ipekli kumaşla kaplı kürk demektir. Daha çok saraydaki üst düzey devlet adamları tarafından kullanılmıştır.²⁶²

Sırma: Giysilerde kullanılan geleneksel aksesuar ürünlerinden biri olup altın, gümüş ve kılardan ile yapılan sarma işine verilen addır. Önceden çizilmiş motifler değerli ip ve tellerle sarılarak yapılır.²⁶³

Sof: İnce keçi kılından şâlî gibi dokunan kumaş adı olup ince, kalın, muhayyer/hareli, mevceli/dalgalı gibi çeşitleri bulunmaktadır. Ayrıca Ankara sof, Bağdat sof gibi yapıldığı yere göre adlandırılan türleri mevcuttur. Bunların arasında en muteber ve meşhur olanı Ankara sofudur. Çuhaya göre daha kaliteli ve lüks bir kumaş türüdür.²⁶⁴

²⁵⁷ Mehmet Erkal, "Arşın", *TDVİA*, C.3, İstanbul 1991, s.412; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.573.

²⁵⁸ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1993, s.113; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.205.

²⁵⁹ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.122; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.206. Ayrıca bkz. M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.593.

²⁶⁰ F. Yılmaz, *a.g.s.*, s.571; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.596.

²⁶¹ H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.33; H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.258, 261, 272-273, 275; K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.234. Serâser kumaş örneği için bkz. *Türkiye Dokuma Atlası Anadolu'nun Miras Kumaşları*, <https://www.itkib.org.tr/files/downloads/Belgeler/dokumaatlası-sergi.pdf>, (10.08.2023), s.46-47.

²⁶² M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.175, 185; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.207-208.

²⁶³ Fikri Salman, *Tarihi Türk Kumaş Sanatı*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum 1999, s.104-105; H. Tezcan, "Modanın Tarihi Dökümanları", s.97.

²⁶⁴ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.241; H. Tezcan, *Atlaslar Atlası: ...*, s.25; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.211. Sof dokuma örneği için bkz. H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları ...*, s.264, 266; *Türkiye Dokuma Atlası Anadolu'nun Miras Kumaşları*, <https://www.itkib.org.tr/files/downloads/Belgeler/dokumaatlası-sergi.pdf>, (10.08.2023), s.181-183, 214-215.

Sûzenî : Kasnak yardımıyla işlenen bu nedenle kasnak işi de denilen ince işleme adıdır.²⁶⁵

Şal: Atkısı ve çözgüsü yünden olan ve kendine has desen gösteren bir kumaş türüdür. Hint ve İran şalları meşhur olup daha kıymetlidir.²⁶⁶

Şalâkî: Elbise, hırka ve yorgan yüzü olarak kullanılan şala benzeyen yün taklidi kumaş olup çerkeziyye ve buhurlu denilen çeşitleri mevcuttur. Bir türü de Hindistan'ın Lahor şehrine izafetle Lâhoraki adıyla anılmıştır.²⁶⁷

Şâlî: Tiftikten dokunan ince kumaş adıdır.²⁶⁸

Şemse: Güneş ya da güneş ışınları iki taraftan daraltılarak üstü ve altı sivriltilmiş bir madalyon ya da dairesel şeklin adıdır.²⁶⁹

Şerit: İnce ve yassı olup yaka ve kol kenarlarını dik tutmak için kullanılan bir terzi malzemesidir.²⁷⁰

Tahte/tahta: Bir tabaka kürkü ifade etmek için kullanılan tabirdir.²⁷¹

Tenzûyî: Neftî renk demektir.²⁷²

Tirkeş: Kubur da denilen ok koymaya yarayan mahfazanın adıdır.²⁷³

Üstüfe: İpekli bir kumaş çeşididir.²⁷⁴

²⁶⁵ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.286; B. Dağlı, *a.g.t.*, s.243; F. Yılmaz, *a.g.s.*, s.324, 595. Ayrıca bkz. F. Salman, *a.g.t.*, s.105.

²⁶⁶ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.306-307; H. Tezcan, *Atlaslar Atlası*: ..., s.25. Ayrıca bkz. M. Esiner Özen, *a.g.m.*, s.334; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.216-217. Şal dokuma kumaş örnekleri için bkz. H. Tezcan, *Atlaslar Atlası*: ..., s.60, 154-158, 161, 168, 202; K. Gürcan Yardımcı, *a.g.m.*, s.227; *Türkiye Dokuma Atlası Anadolu'nun Miras Kumaşları*, <https://www.itkib.org.tr/files/downloads/Belgeler/dokumaatlas-sergi.pdf>, (10.08.2023), s.11, 16, 178.

²⁶⁷ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.307; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.171, 217. Şalâkî örneği için bkz. H. Tezcan, *Osmanlı Sarayının Çocukları* ..., s.276-277, 279.

²⁶⁸ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.307. Ayrıca bkz. R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.217-218.

²⁶⁹ Fatma Engin Alpat, "Osmanlı İmparatorluğunun 15. Yüzyıl ve 18. Yüzyıllar Arası Saray Kumaşlarında Kullanılan Bitkisel Üslup", *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (1), (2010), s.49.

²⁷⁰ H. Tezcan, "Topkapı Sarayı Müzesi Arşivinde Bulunan Bir Terzi Defteri", s.168.

²⁷¹ G. Yarcı, *a.g.m.*, s.491. Ö. Barkan, *a.g.m.*, s.478'de, *tahta* sözcüğü levha olarak tanımlanmış ve bir tulum kürkün yarısı anlamına geldiği belirtilmiştir. R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.169'da ise postların âlâ, evsat ve edna olmak üzere küçük parçalar halinde kesildiği, âlâlar, evsatlar ve ednaların ayrı ayrı bir araya toplandığı, yatıkları aynı yönde olacak şekilde derilerinden dikildiği böylece mozaik bir pafta oluştuğu, buna da tahta denildiği ifade edilmiştir.

²⁷² R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.229.

²⁷³ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.II, s.723; M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.508; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.689.

²⁷⁴ B. Dağlı, *a.g.t.*, s.274; F. Yılmaz, *a.g.s.*, s.672. Üstüfe kumaş örnekleri için bkz. H. Tezcan, *Atlaslar Atlası*: ..., s.148-151, 153.

Vaşak: Kedi cinsinden olan ve derisinden kürk yapılan hayvanın adı olup kürkü de aynı isimle anılmıştır.²⁷⁵

Zerî: Arşın ile ölçülen bez anlamında kullanılmış olup yaldızlı bir kumaş olduğu tahmin edilmektedir.²⁷⁶

Zirâ': Arşın da denilen uzunluk ölçüsü olup orta parmak ucundan dirseğe kadar olan mesafe için kullanılmıştır. Çarşı veya terzi arşını ile mimar arşını olmak üzere iki çeşidi vardır. Çarşı/terzi arşını 68,578 cm. uzunluğunda olmakla birlikte 65 cm. olduğunu ifade edenler de olmuştur.²⁷⁷

²⁷⁵ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.585; R. E. Koçu, *a.g.s.*, s.240.

²⁷⁶ M. Z. Pakalın, *a.g.s.*, C.III, s.655; F. Yılmaz, *a.g.s.*, s.713.

²⁷⁷ M. Erkal, *a.g.m.*, s.411-413; M. A. Ünal, *a.g.s.*, s.49. Daha fazla bilgi için bkz. Ş. Acar, *Osmanlı'da Günlük Yaşam ...*, Yem Yayın, İstanbul 2015, s.39-42.